
“Is het door rechters gehanteerde peilmoment om te beoordelen of sprake is van een verzwegen, zoek gemaakt of verborgen gehouden goed in de zin van artikel 3:194 lid 2 BW wenselijk?”

Sharon Verhoef

Privaatrechtelijke rechtspraktijk

Finale versie, 13 juli 2016

Begeleiders: mw. prof. mr. B.E. Reinhartz, mw. mr. M.I. Peereboom-van Drunick

Tweede lezer: mw. prof. mr. B.E. Reinhartz

Voorwoord

Voor het schrijven van mijn masterscriptie voor de master Privaatrechtelijke rechtspraak ben ik op zoek gegaan naar een onderwerp dat dicht bij mijn interesses ligt. Al bij het volgen van de bachelor Rechtsgeleerdheid heb ik een voorliefde voor het personen-, familie- en erfrecht ontwikkeld. In de master heb ik daarom de keuzevakken huwelijksvermogensrecht en erfrecht gevolgd. Deze vakken heb ik met veel plezier gevolgd en met goede resultaten behaald. Al snel wist ik dat een scriptie over één van deze vakgebieden mijn visitekaartje moest gaan worden voor de toekomstige praktijk. Het liefst wilde ik beide vakgebieden combineren in mijn scriptie.

Tijdens mijn stage bij de rechtbank Amsterdam kwam een uitspraak van deze rechtbank van 16 september 2015 ter sprake waarin een beroep op artikel 3:194 lid 2 BW werd gedaan in een erfrechtelijke kwestie. In deze uitspraak heb ik het scriptieonderwerp gevonden waarin ik beide vakgebieden kon combineren. Artikel 3:194 lid 2 BW is namelijk niet alleen van toepassing in het kader van het erfrecht, maar ook in het kader van het huwelijksvermogensrecht. Met veel enthousiasme ben ik aan de slag gegaan met mijn scriptie, onder begeleiding van mw. prof. mr. B.E. Reinhartz. Kort voor het indienen van mijn definitieve onderzoeksvoorstel heeft mevrouw Reinhartz het stokje overgedragen aan mw. mr. M.I. Peereboom-van Drunick, door wie ik verder in mijn onderzoek en het schrijven van mijn scriptie ben begeleid. Aan de feedback van beide begeleiders heb ik veel gehad. Daarnaast heb ik mijn scriptie laten lezen door mijn zus en een vriendin, beiden rechtenstudenten aan de Universiteit van Amsterdam. Ook aan hun feedback heb ik veel gehad.

Met mijn onderzoek hoop ik duidelijkheid te kunnen bieden over de manier waarop rechters artikel 3:194 lid 2 BW toepassen en of deze manier wenselijk is. Mijn onderzoek zou dan ook een handvat kunnen zijn voor rechters indien zij te maken hebben met een situatie als bedoeld in artikel 3:194 lid 2 BW.

Abstract

In deze masterscriptie staat de volgende onderzoeksvraag centraal: *“Is het door rechters gehanteerde peilmoment om te beoordelen of sprake is van een verzwegen, zoek gemaakt of verborgen gehouden goed in de zin van artikel 3:194 lid 2 BW wenselijk?”* Gebleken is dat het niet duidelijk is welk peilmoment gehanteerd dient te worden bij de beoordeling of sprake is van een verzwegen, zoek gemaakt of verborgen gehouden goed. Het doel van mijn onderzoek is dan ook om hierin duidelijkheid te verschaffen. Mijn onderzoek zou een handvat kunnen zijn voor rechters.

Aan de hand van literatuuronderzoek heb ik de opvattingen van verschillende auteurs over het moment waarop zou kunnen worden beoordeeld of sprake is van een verzwegen, zoek gemaakt of verborgen gehouden goed in kaart gebracht. Tevens heb ik discussies over verschillende aspecten van artikel 3:194 lid 2 BW beschreven. Op basis van de parlementaire geschiedenis van artikel 3:194 lid 2 BW heb ik het doel en de strekking van dit artikel beschreven. Aan de hand van jurisprudentieonderzoek heb ik onderzocht welk peilmoment rechters hanteren bij de toepassing van artikel 3:194 lid 2 BW. Ik heb hierbij onderscheid gemaakt in uitspraken ten aanzien van de ontbonden huwelijksgemeenschap en de gemeenschap van een nalatenschap. Tevens heb ik een vergelijking gemaakt met artikel 1:135 lid 3 BW, een soortgelijke bepaling als artikel 3:194 lid 2 BW. Ook voor dit artikel heb ik literatuur- en jurisprudentieonderzoek gedaan en de parlementaire geschiedenis geraadpleegd.

Gebleken is dat artikel 3:194 lid 2 BW op veel verschillende manieren wordt toegepast door rechters. Vaak wordt de toepasselijkheid van artikel 3:194 lid 2 BW afhankelijk gesteld van het al dan niet verdeeld zijn van de gemeenschap en het opmaken van een boedelbeschrijving. Rechters zijn in de toepassing van artikel 3:194 lid 2 BW niet consequent. Aan de hand van de opvattingen in de literatuur, het doel en de strekking van artikel 3:194 lid 2 BW, de vergelijking met artikel 1:135 lid 3 BW en een drietal andere criteria heb ik beoordeeld of het peilmoment dat rechters hanteren wenselijk is. De criteria die ik hierbij heb gebruikt zijn rechtszekerheid, rechtvaardigheid en redelijkheid en billijkheid. Uiteindelijk ben ik tot de conclusie gekomen dat het door rechters gehanteerde peilmoment niet wenselijk is en dat de toepasselijkheid van artikel 3:194 lid 2 BW niet afhankelijk gesteld zou moeten worden van de vraag of verdeling van de gemeenschap heeft plaatsgevonden of niet en de vraag of een boedelbeschrijving is opgemaakt of niet.

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
Abstract	3
Inleiding	5
1. Artikel 3:194 lid 2 BW	8
1.1 Algemene beschouwing.....	8
1.2 Op welke gemeenschappen is artikel 3:194 lid 2 BW van toepassing?	11
1.3 De huidige problematiek	17
2. Wat is het doel en de strekking van artikel 3:194 lid 2 BW?	19
3. Wat zijn de opvattingen in de literatuur over het peilmoment voor toepassing van artikel 3:194 lid 2 BW?	21
4. Welk peilmoment hanteren rechters bij toepassing van artikel 3:194 lid 2 BW?	25
4.1 De ontbonden huwelijksgemeenschap	25
4.2 De gemeenschap van een nalatenschap.....	27
4.3 Tussenconclusie.....	30
5. Een vergelijking met artikel 1:135 lid 3 BW	32
5.1 Wat is het doel en de strekking van artikel 1:135 lid 3 BW?	32
5.2 Wat zijn de opvattingen in de literatuur over het peilmoment voor toepassing van artikel 1:135 lid 3 BW?	32
5.3 Welk peilmoment hanteren rechters bij toepassing van artikel 1:135 lid 3 BW?	34
6. Wenselijkheidsmaatstaf	38
7. Is het peilmoment dat rechters blijkens hoofdstuk 4 hanteren wenselijk?	40
Bronvermelding	44
Boeken	44
Tijdschriftartikelen.....	46
Kamerstukken	47
Elektronische bronnen	47
Jurisprudentie	47

Inleiding

Artikel 3:194 lid 2 BW bepaalt dat een deelgenoot die opzettelijk tot de gemeenschap behorende goederen verzwijgt, zoek maakt of verborgen houdt, zijn aandeel in die goederen aan de andere deelgenoten verbeurt. Uit de uitspraak van de rechtbank Amsterdam van 16 september 2015 blijkt de problematiek die bestaat bij de toepassing van artikel 3:194 lid 2 BW. Het is niet duidelijk welk peilmoment gehanteerd dient te worden bij de beoordeling of sprake is van een verzwegen, zoek gemaakt of verborgen gehouden goed. De onderzoeksvraag die de basis van dit onderzoek vormt, luidt dan ook als volgt: *“Is het door rechters gehanteerde peilmoment om te beoordelen of sprake is van een verzwegen, zoek gemaakt of verborgen goed in de zin van artikel 3:194 lid 2 BW wenselijk?”*

Leeswijzer

In *hoofdstuk 1* zal een algemene beschouwing over artikel 3:194 lid 2 BW worden gegeven. Tevens zal ik een aantal aspecten van artikel 3:194 lid 2 BW bespreken waarover discussie bestaat in de literatuur. Deze aspecten bespreek ik om te laten zien dat bepaalde discussies bestaan. Bij de beantwoording van mijn onderzoeksvraag laat ik deze discussies buiten beschouwing.

In dit hoofdstuk bespreek ik ook op welke gemeenschappen artikel 3:194 lid 2 BW van toepassing is. Artikel 3:194 lid 2 BW is blijkens artikel 3:189 lid 2 BW van toepassing op een gemeenschap van een nalatenschap, een ontbonden huwelijksgemeenschap, een ontbonden gemeenschap van geregistreerd partnerschap, maatschap, vennootschap of rederij alsmede de gemeenschap van een gebouw waarvan de splitsing in appartementsrechten is opgeheven. Gelet op mijn interesse in het erfrecht en huwelijksvermogensrecht beperk ik mijn onderzoek tot het analyseren van de gemeenschap van een nalatenschap alsmede een ontbonden huwelijksgemeenschap. Voor mijn onderzoek is bespreking van de andere gemeenschappen niet relevant. De deelgenoten die deel uit maken van deze gemeenschappen hebben een andere verhouding met elkaar dan deelgenoten in een ontbonden huwelijksgemeenschap en een gemeenschap van een nalatenschap. Deze laatstgenoemde gemeenschappen hebben veelal betrekking op echtgenoten en familieleden. Uiteraard kan dit bij een maatschap en een vennootschap ook het geval zijn, maar dit zal veeleer een zakelijkere verhouding betreffen. De verhouding tussen echtgenoten en familieleden dient mee te wegen bij de beoordeling van de wenselijkheid van het door rechters gehanteerde peilmoment. Voor zover relevant zal ik

eveneens de ontbonden gemeenschap van een geregistreerd partnerschap bespreken. Tevens zal ik kort de aandacht vestigen op ongehuwd samenwonenden.

In *hoofdstuk 2* bespreek ik het doel en de strekking van artikel 3:194 lid 2 BW. Dit zal ik afleiden uit de parlementaire geschiedenis van het artikel en artikel 1110 BW (oud). *Hoofdstuk 3* heeft betrekking op de opvattingen in de literatuur ten aanzien van het peilmoment voor toepassing van artikel 3:194 lid 2 BW. Welk peilmoment rechters daadwerkelijk hanteren bij toepassing van artikel 3:194 lid 2 BW wordt onderzocht in *hoofdstuk 4*. Ik zal onderscheid maken tussen uitspraken in het kader van een ontbonden huwelijksgemeenschap en uitspraken in het kader van de gemeenschap van een nalatenschap. Voor zover relevant zal ik ook uitspraken ten aanzien van de ontbonden gemeenschap van een geregistreerd partnerschap analyseren.

In *hoofdstuk 5* maak ik een vergelijking met artikel 1:135 lid 3 BW, eenzelfde soort bepaling als artikel 3:194 lid 2 BW. Dit artikel bepaalt dat een echtgenoot die opzettelijk een tot het te verrekenen vermogen behorend goed verzwijgt, zoek maakt of verborgen houdt waardoor de waarde daarvan niet in de verrekening is betrokken, de waarde daarvan niet dient te verrekenen, maar geheel aan de andere echtgenoot dient te vergoeden. In dit hoofdstuk zal ik het doel en de strekking van artikel 1:135 lid 3 BW alsmede de opvattingen in de literatuur over dit artikel bespreken. Tevens zet ik de relevante jurisprudentie uiteen om in beeld te krijgen welk peilmoment rechters hanteren bij toepassing van artikel 1:135 lid 3 BW. In *hoofdstuk 6* zal ik uiteenzetten welke criteria ik van belang acht bij de beoordeling van de wenselijkheid van het door rechters gehanteerde peilmoment voor toepassing van artikel 3:194 lid 2 BW. Tot slot volgt in *hoofdstuk 7* de conclusie. In de conclusie wordt op basis van de criteria zoals beschreven in hoofdstuk 6 beoordeeld of het peilmoment dat rechters blijkens hoofdstuk 4 hanteren wenselijk is.

Methodologische verantwoording

De relevante jurisprudentie voor mijn onderzoek heb ik verzameld via Rechtsorde en www.rechtspraak.nl. Ik heb “artikel 3:194 lid 2 BW” als zoekterm gebruikt. Om de opvattingen in de literatuur ten aanzien van het peilmoment voor toepassing van artikel 3:194 lid 2 BW in beeld te krijgen, heb ik gebruik gemaakt van handboeken en tijdschriften. Voor mijn zoektocht naar relevante tijdschriften heb ik wederom gebruik gemaakt van “artikel 3:194 lid 2 BW” als zoekterm in Rechtsorde. Ik heb mijn onderzoek niet beperkt tot boeken

of tijdschriften die zijn geschreven in een bepaald tijdvak of uitspraken die zijn geweest voor of na een bepaald jaartal. De door mij geraadpleegde boeken heb ik vooral afgeleid uit verwijzingen in tijdschriften, de Groene Serie en de Asser-serie, alsmede de boeken die worden aangehaald in annotaties bij relevante uitspraken. Voor mijn vergelijking met artikel 1:135 lid 3 BW heb ik dezelfde methodologie gehanteerd.

1. Artikel 3:194 lid 2 BW

In paragraaf 1.1 zal een algemene beschouwing over artikel 3:194 lid 2 BW worden gegeven. Tevens wordt uiteengezet onder welke voorwaarden artikel 3:194 lid 2 BW van toepassing is en op welke wijze het verbeurde aandeel door de andere deelgenoten wordt verkregen. In paragraaf 1.2 komt aan de orde op welke gemeenschappen artikel 3:194 lid 2 BW van toepassing is. Toepassing van artikel 3:194 lid 2 BW in het geval van een legitimaris, een wettelijke verdeling en een eenvoudige gemeenschap zal eveneens de revue passeren. In paragraaf 1.3 komt de problematiek rondom mijn onderzoeksvraag aan de orde.

1.1 Algemene beschouwing

Artikel 3:194 lid 2 BW bepaalt dat een deelgenoot die opzettelijk tot de gemeenschap behorende goederen verzwijgt, zoek maakt of verborgen houdt, zijn aandeel in die goederen aan de andere deelgenoten verbeurt.

Voorwaarden voor toepassing artikel 3:194 lid 2 BW

De in artikel 3:194 lid 2 BW geformuleerde sanctie van het verbeuren van zijn of haar aandeel als deelgenoot is slechts van toepassing indien de verzwijging, het zoek maken of het verborgen houden opzettelijk is geschied door de deelgenoot. Van opzettelijk verzwijgen, zoek maken of verborgen houden is telkens sprake wanneer door een deelgenoot een handeling wordt verricht of iets wordt nagelaten met het oogmerk de rechten van andere deelgenoten te verkorten.¹ Het opzettelijk verzwijgen, zoek maken of verborgen houden van goederen kan geschieden in de vorm van het opzettelijk verzwijgen van goederen, maar ook door het opzettelijk verstrekken van onjuiste inlichtingen.² Noodzakelijk is dat de deelgenoot wist dat de goederen tot de gemeenschap behoorden.³

Opgemerkt dient te worden dat in de literatuur wordt verdedigd dat door een deelgenoot een beroep moet worden gedaan op de gevolgen van artikel 3:194 lid 2 BW. Er wordt gesproken over een door de deelgenoot uit te oefenen wilsrecht.⁴ Dit betekent dat niet alleen sprake moet zijn van een opzettelijke handeling van de handelende deelgenoot, maar dat de benadeelde deelgenoten zich expliciet moeten beroepen op (de gevolgen van) artikel 3:194 lid 2 BW.

---

¹ Asser/Perrick 3-V 2015/161, Meijers in Verz. Opst. I, p. 355 over art. 1110 BW (oud) en Van Elzakker & Van Gompel, *KWEP* 2011/35.

² Van Elzakker & Van Gompel, *KWEP* 2011/35.

³ MvA II, Parl. Gesch. Boek 3, p. 630.

⁴ Breederveld 2008, p. 409 en Snijders 2000, p. 363.

Slechts dan kan de handelende deelgenoot zijn of haar aandeel in het betrokken goed verbeuren. De deelgenoot die stelt dat een goed uit de gemeenschap door een andere deelgenoot wordt verzwegen, heeft te maken met een zware stelplicht en een zware bewijslast. Niet alleen moet worden aangetoond dat het betrokken goed (nog) aanwezig is, ook moet worden aangetoond dat het goed in de gemeenschap valt én dat de handelende deelgenoot het goed opzettelijk heeft verzwegen.⁵ Op het aantonen van deze opzet blijkt een beroep op artikel 3:194 lid 2 BW in de praktijk vaak af te stuiten.⁶

Verkrijging verbeurde aandeel

In de literatuur bestaat discussie over hoe het verbeuren van het aandeel dient te geschieden. De wijze waarop de andere deelgenoten het verbeurde aandeel verkrijgen, is een verkrijging onder bijzondere titel die valt onder *“de overige in de wet voor iedere soort aangegeven wijzen van rechtsverkrijging”* als bedoeld in artikel 3:80 lid 3 BW. De deelgenoot aan wie het goed wordt verbeurd, wordt de enige rechthebbende op het goed. Indien sprake is van een gemeenschap met meerdere deelgenoten en het goed dus aan meerdere deelgenoten wordt verbeurd, dan behoort het goed in gemeenschap toe aan deze andere deelgenoten.⁷ In de literatuur komt de vraag aan de orde of het goed door het verbeurd zijn aan de andere deelgenoot van rechtswege toekomt aan die andere deelgenoot.

Breederveld betoogt dat het onverdeelde aandeel van rechtswege is toegedeeld aan de andere deelgenoot, maar dat het goederenrechtelijke gevolg van de sanctie van artikel 3:194 lid 2 BW pas intreedt na een leveringshandeling als bedoeld in artikel 3:186 BW.⁸ Dit artikel bepaalt dat voor de overgang van het aan ieder der deelgenoten toegedeelde een levering vereist is op dezelfde wijze als voor overdracht is voorgeschreven in artikel 3:89 en 3:90 BW. Schoordijk is van mening dat het verbeurde aandeel niet automatisch aanwast bij de andere deelgenoten en dat sprake dient te zijn van overdracht aan de andere deelgenoten.⁹ Volgens Snijders is dit omslachtig en evenmin theoretisch fraai. Artikel 3:186 BW ziet volgens hem op

---

⁵ Breederveld 2008, p. 413.

⁶ Voorbeelden van uitspraken waarin opzet niet aanwezig werd geacht: Gerechtshof 's-Hertogenbosch 23 mei 2006, ECLI:NL:GHSHE:2006:AZ0868, Gerechtshof Amsterdam 5 juni 2012, ECLI:NL:GHAMS:2012:BW7896, *NJF* 2012/325, Gerechtshof Den Haag 29 april 2014, ECLI:NL:GHDHA:2014:1867, Rechtbank Overijssel 10 september 2014, ECLI:NL:RBOVE:2014:4880, Rechtbank Noord-Nederland 3 februari 2016, ECLI:NL:RBNNE:2016:397 en Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 1 maart 2016, ECLI:NL:GHARL:2016:1544.

⁷ Gerechtshof Den Haag 14 juli 2015, ECLI:NL:GHDHA:2015:2195, *TE* 2015/05 en Asser/Perrick 3-V 2015/161.

⁸ Breederveld 2008, p. 408-409 en 411.

⁹ Schoordijk 1983, p. 149 en Asser/Perrick 3-V 2015/161.

overgang van het toegedeelde en verbeuren is volgens hem iets anders dan toedelen.¹⁰ Van Mourik en Schols zijn van mening dat dit verbeuren van rechtswege geschiedt en dat geen levering is vereist.¹¹ Met Sniijders neemt Perrick aan dat het verbeurde aandeel van rechtswege op de andere deelgenoten overgaat en dat voor de overgang van het verbeurde aandeel geen levering is vereist. Dit leidt Perrick af uit de uitspraak van het gerechtshof 's-Gravenhage van 27 november 2012 over een gemeenschap van een nalatenschap waarin het gerechtshof niet het vereiste stelt van een leveringshandeling.¹²

In de lagere rechtspraak wordt bij een geslaagd beroep op artikel 3:194 lid 2 BW inderdaad nauwelijks bepaald dat een leveringshandeling dient plaats te vinden.¹³ Zelfs in geval van een stuk grond welke deel uit maakt van een gemeenschap van een nalatenschap wordt geen leveringshandeling vereist door de rechtbank Amsterdam.¹⁴

Het gerechtshof Den Haag neemt in zijn uitspraak van 12 november 2014 over een ontbonden huwelijksgemeenschap een ander standpunt in. Het gerechtshof oordeelt dat het onroerend goed, voor zover dit aan de zijde van de man in de huwelijksgoederengemeenschap is gevallen, toevalt aan de vrouw conform artikel 3:194 lid 2 BW. Het gerechtshof overweegt dat het onroerend goed op naam van de vrouw gesteld zal dienen te worden om het goederenrechtelijke effect te effectueren en dat het gerechtshof dienovereenkomstig zal beslissen. In het dictum gelast het gerechtshof partijen over te gaan tot de goederenrechtelijke levering aan de vrouw van het aan de zijde van de man in de gemeenschap toegevallen aandeel in het onroerend goed.¹⁵ Hoewel hetgeen het gerechtshof overweegt iets anders is dan hetgeen het gerechtshof uiteindelijk bepaalt in het dictum, sluit deze uitspraak aan bij de hierboven beschreven visie van Breederveld en Schoordijk. Hieruit blijkt dat in de literatuur en in de rechtspraak geen eenduidig standpunt is te ontdekken over de manier waarop het verbeurde aandeel toekomt aan de overige deelgenoten.

---

¹⁰ Sniijders 2000, p. 364.

¹¹ Van Mourik & Schols 2016, nr. 47.

¹² Asser/Perrick 3-V 2015/161, Hoge Raad 27 maart 2015, ECLI:NL:HR:2015:762, *NJ* 2015/334 m.nt. S. Perrick en Gerechtshof 's-Gravenhage 27 november 2012, ECLI:NL:GHSGR:2012:BY9821, *NFX* 2013/45.

¹³ Voorbeelden: Gerechtshof Amsterdam 9 september 2004, ECLI:NL:GHAMS:2004:AS3960, *RFR* 2005/50, Rechtbank Haarlem 22 mei 2007, ECLI:NL:RBHAA:2007:BA5466, *RFR* 2007/104, *JPF* 2007/92, Gerechtshof 's-Hertogenbosch 24 maart 2009, ECLI:NL:GHSHE:2009:BH8197, *RFR* 2009/75, Gerechtshof Arnhem 31 augustus 2010, ECLI:NL:GHARN:2010:BN9598, *RN* 2010/07, *JBN* 2011/45, *TE* 2010/06, Rechtbank Utrecht 15 december 2010, ECLI:NL:RBUTR:2010:BO7388, *RN* 2011/41, Rechtbank Haarlem 16 november 2011, ECLI:NL:RBHAA:2011:BV2110, Rechtbank Oost-Brabant 28 oktober 2015, ECLI:NL:RBOBR:2015:6226, *RN* 2016/6.

¹⁴ Rechtbank Amsterdam 24 oktober 2007, ECLI:NL:RBAMS:2007:BB7163, *RN* 2008/14.

¹⁵ Gerechtshof Den Haag 12 november 2014, ECLI:NL:GHDHA:2014:3736, *EB* 2015/16, *JPF* 2015/103.

Ik ben van mening dat het van rechtswege verbeurde aandeel in het goed geleverd zal moeten worden aan de andere deelgenoten. Het goed zal tot de ontbonden huwelijksgemeenschap dan wel gemeenschap van een nalatenschap blijven behoren indien geen levering plaatsvindt.¹⁶ Het goed moet simpelweg van A (ontbonden huwelijksgemeenschap of gemeenschap van een nalatenschap) naar B (vermogen van de deelgenoot of deelgenoten) worden ‘gebracht’. Ik sluit mij dan ook aan bij Breederveld die het verbeuren van het aandeel gelijkstelt met een verdeling als bedoeld in artikel 3:182 BW in die zin dat het onverdeelde aandeel niet door de deelgenoten of door de rechter is toegedeeld aan de andere deelgenoten, maar dat dit onverdeelde aandeel van rechtswege is toegedeeld aan de andere deelgenoten.¹⁷ Volgens Breederveld blijkt niet dat de wetgever met het verbeuren van het aandeel heeft bedoeld voor een dergelijke verdeling een uitzondering te maken op het stelsel dat voor de overgang een leveringshandeling vereist is.¹⁸ Uit hoofdstuk 2 zal blijken dat de wetgever daar niet in het bijzonder aandacht aan heeft besteed. Aldus is de leveringshandeling van artikel 3:186 BW vereist.

1.2 Op welke gemeenschappen is artikel 3:194 lid 2 BW van toepassing?

Artikel 3:194 lid 2 BW is geplaatst in afdeling 2 van titel 7 van Boek 3. Afdeling 3.7.2 ziet op bijzondere gemeenschappen. Door de plaatsing van artikel 3:194 lid 2 BW in afdeling 3.7.2 kan uit artikel 3:189 BW worden afgeleid op welke bijzondere gemeenschappen dit artikel van toepassing is. Artikel 3:189 lid 1 BW bepaalt dat de bepalingen van titel 3.7 niet van toepassing zijn op een huwelijksgemeenschap, gemeenschap van geregistreerd partnerschap, maatschap, vennootschap of rederij zolang zij niet ontbonden zijn, noch voor de gemeenschap van een in appartementsrechten gesplitst gebouw, zolang de splitsing niet is opgeheven. Uit artikel 3:189 lid 2 BW volgt dat de bepalingen van afdeling 3.7.2 alsmede de bepalingen van afdeling 3.7.1 gelden voor de gemeenschap van een nalatenschap, voor een ontbonden huwelijksgemeenschap, ontbonden gemeenschap van geregistreerd partnerschap, maatschap, vennootschap of rederij en voor de gemeenschap van een gebouw waarvan de splitsing in appartementsrecht is opgeheven. Blijkens artikel 103 Overgangswet BW is artikel 3:194 lid 2 BW niet van toepassing op een bijzondere gemeenschap die op 1 januari 1992 reeds bestaat.¹⁹

---

¹⁶ Breederveld 2008, p. 409.

¹⁷ Breederveld 2008, p. 409 en 411-412.

¹⁸ Breederveld 2008, p. 408.

¹⁹ Van Mourik & Schols 2016, nr. 47. Voorbeeld: Gerechtshof 's-Gravenhage 10 april 2012, ECLI:NL:GHSGR:2012:BW3595.

Zoals ik in mijn inleiding reeds uiteen heb gezet, zal ik mijn onderzoek beperken tot het analyseren van de gemeenschap van een nalatenschap, een huwelijksgemeenschap en voor zover relevant een gemeenschap van geregistreerd partnerschap. Tevens zal ik de aandacht vestigen op de eenvoudige gemeenschap.

Huwelijksgemeenschap

Bij het analyseren van de huwelijksgemeenschap is het van belang om te beseffen dat artikel 3:194 lid 2 BW slechts van toepassing is indien de huwelijksgemeenschap is ontbonden. Artikel 3:194 lid 2 BW kan dus slechts van toepassing zijn indien sprake is van een situatie zoals genoemd in artikel 1:99 lid 1 sub a tot en met g BW. Veelal zal de situatie van artikel 1:99 lid 1 sub b BW aan de orde zijn, namelijk dat de huwelijksgemeenschap is ontbonden door indiening van het verzoekschrift tot echtscheiding bij de rechtbank. Het tijdstip van indiening van het verzoekschrift tot echtscheiding is in dat geval het tijdstip waarop de huwelijksgemeenschap van rechtswege wordt ontbonden.²⁰ Wordt het opzettelijk verzwijgen, zoek maken of verborgen houden, ontdekt voordat er sprake is van een ontbonden huwelijksgemeenschap, dan is artikel 3:194 lid 2 BW niet van toepassing.²¹ Dit is gelet op artikel 1:83 BW begrijpelijk. Dit artikel bepaalt dat echtgenoten elkaar desgevraagd inlichtingen verschaffen over het door hen gevoerde bestuur alsmede over de stand van hun goederen en schulden. In dit geval behoort men dus niet toe te komen aan het opzettelijk verzwijgen, zoek maken of verborgen houden van goederen. Hetzelfde geldt voor een gemeenschap van geregistreerd partnerschap. Bij de bespreking van de betreffende gemeenschappen zijn de deelgenoten van de ontbonden huwelijksgemeenschap en de ontbonden gemeenschap van geregistreerd partnerschap de echtgenoten respectievelijk geregistreerd partners. Er kan dus slechts sprake zijn van twee deelgenoten.²²

Gemeenschap van een nalatenschap

In geval van een gemeenschap van een nalatenschap zullen de erfgenamen, doorgaans familieleden, de deelgenoten zijn en is sprake van twee of meer deelgenoten. Indien sprake is van een nalatenschap met één erfgenaam, dan kan blijkens artikel 3:166 lid 1 BW geen sprake

---

²⁰ Onder het huwelijksvermogensrecht dat gold tot 1 januari 2012 werd de huwelijksgemeenschap ontbonden door inschrijving van de echtscheidingsbeschikking in de registers van de burgerlijke stand.

²¹ Breederveld 2008, p. 406-407. Voorbeeld in de rechtspraak: Gerechtshof Den Haag 28 mei 2014, ECLI:NL:GHDHA:2014:2747.

²² M.u.v. die gevallen waarin sprake is van een polygaam huwelijk. In Nederland kunnen geen polygame huwelijken worden gesloten (Asser/Vonken 10-II 2012/98). Een in het buitenland gesloten polygaam huwelijk kan worden erkend in Nederland. Nederlands recht moet van toepassing zijn op het huwelijksvermogensregime om te kunnen spreken van meerdere deelgenoten in de zin van artikel 3:194 lid 2 BW.

zijn van een gemeenschap van een nalatenschap. Dit artikel bepaalt dat een gemeenschap aanwezig is wanneer één of meer goederen toebehoren aan twee of meer deelgenoten gezamenlijk. In de literatuur bestaat discussie over de vraag of artikel 3:194 lid 2 BW ook van toepassing kan zijn indien van een gemeenschap in het geheel geen sprake is, met name in het geval van een legitimaris en in het geval van een wettelijke verdeling.²³ Dit zal hierna ter sprake komen. Eerst breng ik nog onder de aandacht dat artikel 3:194 lid 2 BW ten aanzien van de gemeenschap van een nalatenschap ook ziet op het verzwijgen van een schuld die de handelende deelgenoot heeft aan de nalatenschap en het verzwijgen van een gift welke door de handelende erfgenaam moest worden ingebracht.²⁴

Legitimar

Bij het analyseren van de gemeenschap van een nalatenschap is het van belang om stil te staan bij de vraag of artikel 3:194 lid 2 BW een rol kan spelen bij het vaststellen van de omvang van de legitieme portie van een legitimaris. Van Elzaker, Van Gompel en Snijders hebben daar uitgebreid bij stil gestaan. Zij maken een onderscheid in de situatie waarin artikel 3:194 lid 2 BW ten gunste en ten nadele van de legitimaris werkt. In het geval dat artikel 3:194 lid 2 BW ten gunste van de legitimaris werkt, kan het gaan om het verzwijgen van giften die relevant zijn in het kader van de vaststelling van de omvang van de legitieme portie. Wanneer artikel 3:194 lid 2 BW ten nadele van de legitimaris werkt, gaat het om het verzwijgen, zoek maken of verborgen houden van een goed door de legitimaris zelf. Dit is bijvoorbeeld het niet melden van een aan hem gedane gift.²⁵

Bij de vraag of artikel 3:194 lid 2 BW een rol kan spelen bij het vaststellen van de omvang van de legitieme portie van een legitimaris is het van belang dat een legitimaris onder het oude erfrecht – dat van toepassing was tot 1 januari 2003 – een erfgenaam en dus een deelgenoot was in de gemeenschap van een nalatenschap, zoals is vereist voor de toepassing van artikel 3:194 lid 2 BW. Onder het huidige erfrecht is een legitimaris die geen erfgenaam is, geen deelgenoot in de gemeenschap van een nalatenschap en bestaat de legitieme portie van de legitimaris in een geldvordering jegens de nalatenschap. Artikel 3:194 lid 2 BW kan daarom strikt genomen niet van toepassing zijn in het geval van een legitimaris onder het huidige erfrecht.

---

²³ Kolkman, *FTV* 2011/7-8, 29.

²⁴ Van Elzaker & Van Gompel, *KWEP* 2011/35, Asser/Perrick 4 2013/492, Snijders 2000, p. 364-365 en Kolkman, *FTV* 2011/7-8, 29.

²⁵ Van Elzaker & Van Gompel, *KWEP* 2011/35.

Snijders pleit in het kader van de eisen van redelijkheid en billijkheid voor analoge toepassing van artikel 3:194 lid 2 BW zowel ten gunste als ten nadele van de legitimaris onder het huidige erfrecht.²⁶ Hiervoor verwijst hij naar zijn betoog voor toepasselijkheid van artikel 3:194 lid 2 BW op basis van de redelijkheid en billijkheid indien sprake is van een wettelijke verdeling overeenkomstig artikel 4:13 BW.²⁷ De rechtbank Amsterdam is in haar uitspraak van 28 oktober 2015 echter een andere mening toegedaan en hiermee lijken de standpunten van Van Elzaker, Van Gompel en Snijders achterhaald te zijn. De rechtbank overweegt dat een legitimaris een crediteur van de nalatenschap is met een vordering in geld, dat geen sprake is van een gemeenschap in de zin van artikel 3:189 lid 2 BW en dat de legitimaris niet kan worden aangemerkt als een deelgenoot in de zin van artikel 3:194 lid 2 BW. Evenmin bestaat volgens de rechtbank aanleiding tot analoge toepassing van artikel 3:194 lid 2 BW, al dan niet naar aanleiding van de hierna te bespreken uitspraken ten aanzien van de wettelijke verdeling. De legitimaris komt geen beroep toe op artikel 3:194 lid 2 BW, aldus de rechtbank.²⁸

Wettelijke verdeling

Bij een wettelijke verdeling overeenkomstig artikel 4:13 BW verkrijgt de langstlevende echtgenoot van rechtswege de goederen van de nalatenschap.²⁹ De kinderen van de erflater hebben als erfgenamen een niet-opeisbare vordering op de langstlevende echtgenoot.³⁰ Reinhartz wijst erop dat artikel 3:194 lid 2 BW in deze situatie niet van toepassing kan zijn, omdat er geen sprake is van een bijzondere gemeenschap. Door het van rechtswege toebedelen van de goederen van de nalatenschap aan de langstlevende is er geen sprake meer van deelgenoten in een gemeenschap die onderdelen van die gemeenschap kunnen verzwijgen of verduisteren.³¹ Echter bepleiten naast Snijders ook Van der Burght, Ebben, Van Elzaker, Van Gompel, Van Mourik, Perrick, Reinhartz, Schols en Verstappen dat artikel 3:194 lid 2 BW eveneens van toepassing zou moeten zijn indien sprake is van een wettelijke verdeling.³² Van der Burght, Ebben en Perrick spreken zelfs van verzuim van de wetgever door artikel

---

²⁶ Van Elzaker & Van Gompel, *KWEP* 2011/35 en Snijders 2000, p. 365.

²⁷ Snijders 2000, p. 362-363.

²⁸ Rechtbank Amsterdam 28 oktober 2015, ECLI:NL:RBAMS:2015:7413, *TE* 2016/01.

²⁹ Artikel 4:13 lid 2 BW.

³⁰ Artikel 4:13 lid 3 BW. De vordering van de kinderen is slechts in een aantal gevallen opeisbaar.

³¹ Reinhartz, *TE* 2010/06.

³² Asser/Perrick 3-V 2015/161 en Perrick, *WPNR* 2012/6935, Reinhartz, *TE* 2010/06, Pitlo/Van der Burght e.a. 2004, nr. 98, Van Mourik & Verstappen 2014, nr. 5.8.4 en Van Mourik & Schols 2016, nr. 47, Van Elzaker & Van Gompel, *KWEP* 2011/35.

3:194 lid 2 BW niet van toepassing te verklaren op de wettelijke verdeling.³³ Dit uitgangspunt was ook in de rechtspraak bevestigd door de rechtbank Amsterdam in haar uitspraak van 15 december 2010.³⁴ De rechtbank overwoog eveneens dat sprake was van een omissie van de wetgever.

Het gerechtshof Amsterdam was echter een andere mening toegedaan. Het gerechtshof oordeelt dat de op basis van de wettelijke verdeling toegekende rechten op de nalatenschap worden beschermd door artikel 1 lid 1 van Protocol I bij het EVRM. Voor een civielrechtelijke sanctie op het ongestoorde genot van dit eigendomsrecht vereist dit artikel een voldoende duidelijke en specifieke wettelijke bepaling die niet arbitrair is. Daar is volgens het gerechtshof niet aan voldaan. De redelijkheid en billijkheid die de verhouding tussen de erfgenamen beheerst, biedt evenmin uitkomst. Artikel 3:194 lid 2 BW is volgens het gerechtshof dus niet van toepassing op een wettelijke verdeling.³⁵ Het gerechtshof voegt hier aan toe dat bij een wettelijke verdeling een met artikel 3:194 lid 2 BW vergelijkbare sanctie wellicht gewenst zou zijn.

Geconcludeerd kan worden dat in de literatuur een eenduidig standpunt bestaat omtrent de toepasselijkheid van artikel 3:194 lid 2 BW in geval van een wettelijke verdeling, maar dat de rechtspraak tot op heden anders uit wijst. Ondanks dat aanzienlijk minder auteurs zich uitlaten over de toepasselijkheid van artikel 3:194 lid 2 BW in geval van een legitimaris onder het huidige erfrecht geldt dat ook hieromtrent een eenduidig standpunt bestaat in de literatuur, maar dat de rechtspraak tot op heden anders uitwijst.

Eenvoudige gemeenschap

Het gerechtshof Amsterdam oordeelde eveneens over de toepasselijkheid van artikel 3:194 lid 2 BW in geval van een eenvoudige gemeenschap van inboedel die voortvloeit uit een samenlevingscontract. Het gerechtshof oordeelde dat artikel 3:194 lid 2 BW in dit geval niet van toepassing is.³⁶ Verschillende auteurs zijn echter een andere mening toegedaan over de toepasselijkheid van artikel 3:194 lid 2 BW op gemeenschappelijk eigendom van ongehuwd

---

³³ Pitlo/Van der Burght e.a. 2004, nr. 98 en Perrick, *WPNR* 2012/6935.

³⁴ Rechtbank Amsterdam 15 december 2010, ECLI:NL:RBAMS:2010:BP5496, *RN* 2011/51, *EstateTip* 2015/37.

³⁵ Gerechtshof Amsterdam 9 juli 2013, ECLI:NL:GHAMS:2013:1968.

³⁶ Gerechtshof Amsterdam 2 september 2008, ECLI:NL:GHAMS:2008:BG3585, *JPF* 2009/87 m.nt. B.E. Reinhartz en Asser/Perrick 3-V 2015/161.

samenwonenden, ook wel de gewone of eenvoudige gemeenschap genoemd.³⁷ De opvattingen van deze auteurs zal ik hieronder bespreken.

Lammers schrijft dat artikel 3:194 lid 2 BW bewust niet geldt voor eenvoudige gemeenschappen, omdat het gevaar van onttrekken van goederen aan de boedel minder voor de hand ligt.³⁸ Lammers ontleent dit argument aan de parlementaire geschiedenis waarin wordt bepaald dat het gevaar dat artikel 3:194 BW beoogt te keren, bij eenvoudiger vormen van gemeenschap, die beperkter van omvang zullen zijn en waarvan partijen beter zullen kunnen overzien wat er is, minder voor de hand ligt.³⁹ Perrick meent dat het niet wenselijk is dat artikel 3:194 BW niet van toepassing is op de eenvoudige gemeenschap en dat ook bij eenvoudige gemeenschappen behoefte kan bestaan aan een boedelbeschrijving. Hiermee doelt Perrick op het eerste lid van artikel 3:194 BW waarin wordt bepaald dat ieder der deelgenoten kan vorderen dat een verdeling aanvangt met een boedelbeschrijving.⁴⁰

Reinhartz vraagt zich af of deze overweging uit de parlementaire geschiedenis (nog) juist is voor de verdeling van gemeenschappelijke goederen bij samenwoners. De gemeenschappen van samenwoners omvatten juist een veelheid van goederen waarbij het gevaar van verduistering op de loer ligt.⁴¹ Volgens Kolkman is het verdedigbaar om artikel 3:194 lid 2 BW ook bij eenvoudige gemeenschappen haar werk te laten doen.⁴² Dit sluit ook aan bij de opvatting van Van der Burght dat afdeling 3.7.2 BW van toepassing zou moeten zijn op gemeenschappen van samenwoners.⁴³ Met de stijging van het aantal ongehuwd samenwonenden tegenover het aantal traditionele huwelijken en geregistreerd partnerschappen, zou ik mij willen aansluiten bij Reinhartz, Kolkman en Van der Burght.⁴⁴ Het lijkt mij des te belangrijker om ook deze steeds groter wordende groep tegen verduistering van gemeenschapsgoederen te beschermen.

---

³⁷ Reinhartz, *JPF* 2009/87.

³⁸ Lammers, in: *Groene Serie Vermogensrecht*, aant. 14 bij art. 3:194 BW.

³⁹ Parl. Gesch. Inv. Boek 3, p. 1307.

⁴⁰ Asser/Perrick 3-V 2015/153.

⁴¹ Reinhartz, *JPF* 2009/87 en Reinhartz, *TE* 2010//06.

⁴² Kolkman, *FTV* 2011/7-8, 29.

⁴³ Pitlo/Van der Burght e.a. 2002, nr. 617 e.v.

⁴⁴ Van Duin, Stoeldraijer, Garssen, *Bevolkingstrends 2013, Huishoudensprognose 2013-2060: sterke toename oudere alleenstaanden*, CBS Den Haag/Heerlen 2013, p. 16.

1.3 De huidige problematiek

Op basis van de eerste twee paragrafen van dit hoofdstuk kan worden geconcludeerd dat in de literatuur verschillende visies bestaan over de toepassing van artikel 3:194 lid 2 BW en dat de rechtspraak niet beantwoordt aan de heersende opvattingen in de literatuur.

Op het oog lijkt artikel 3:194 lid 2 BW een eenvoudig artikel. Wie opzettelijk goederen verzwijgt, zoek maakt of verborgen houdt, verbeurt zijn aandeel in deze goederen. Naast de in de eerste twee paragrafen geschetste ‘problematiek’, lijkt echter een ander probleem te bestaan bij de toepassing van artikel 3:194 lid 2 BW, want wanneer is nu precies sprake van een opzettelijk verzwegen, zoek gemaakt of verborgen gehouden goed?

Artikel 3:194 lid 1 BW biedt een aanknopingspunt voor deze beoordeling. Dit artikel bepaalt dat ieder der deelgenoten kan vorderen dat een verdeling aanvangt met een boedelbeschrijving. Een boedelbeschrijving is een beschrijving van de goederen en schulden die deel uit maken van de gemeenschap.⁴⁵ Een boedelbeschrijving is een handig instrument om van de andere deelgenoot informatie te verkrijgen over de samenstelling van de gemeenschap en de te verdelen goederen.⁴⁶ De inhoud van een boedelbeschrijving wordt bepaald aan de hand van artikel 674 Rv. Het maken van een boedelbeschrijving zou veel problemen kunnen oplossen. Indien het betreffende goed niet is vermeld in de boedelbeschrijving en in dat geval tevens wordt aangetoond dat het betreffende goed opzettelijk niet is vermeld in de boedelbeschrijving, dan wordt wel betoogd dat de sanctie van artikel 3:194 lid 2 BW van toepassing is.

Echter is het maken van een boedelbeschrijving niet wettelijk verplicht gesteld, met als gevolg dat de verdeling vaak aanvangt zonder een vooraf opgemaakte boedelbeschrijving. Indien tijdens de verdeling discussie ontstaat omtrent een bepaald goed, dan is het vervolgens lastig om vast te stellen of dit goed is verzwegen of slechts is vergeten. Uiteraard kan dit ook het geval zijn indien wel een boedelbeschrijving is opgemaakt, maar een boedelbeschrijving biedt in een dergelijk geval meer houvast. Een boedelbeschrijving heeft geen absolute bewijskracht, maar biedt een indicatie van welke goederen tot de gemeenschap behoren. De bewijskracht van een boedelbeschrijving is des te groter indien de boedelbeschrijving

---

⁴⁵ Van Mourik & Schols 2016, nr. 48.

⁴⁶ Breederveld 2008, p. 403.

notarieel is vastgelegd, nu in dat geval de eed of de belofte afgelegd dient te worden en de kans op opzettelijke verzwijging kleiner wordt.⁴⁷

Een tweede situatie waarin eenvoudig is vast te stellen of een bepaald goed is verzwegen, zoek gemaakt of verborgen gehouden, is de situatie waarin de gemeenschap reeds is verdeeld. De deelgenoten weten wat zij uit de gemeenschap hebben ontvangen en indien zij er na de verdeling achter komen dat er goederen zijn die tot de gemeenschap behoorden en die opzettelijk niet juist zijn verdeeld, dan wordt wel betoogd dat de sanctie van artikel 3:194 lid 2 BW van toepassing is. Het enkel niet vermelden van goederen in een boedelbeschrijving of het buiten de verdeling laten van goederen, leidt niet automatisch tot de conclusie dat dit opzettelijk heeft plaatsgevonden.⁴⁸ Opzet zal dus moeten worden aangetoond.⁴⁹ De benadeelde deelgenoot kan in dat geval op grond van artikel 3:178 lid 1 BW te allen tijde verdeling van dit goed vorderen en derhalve (in rechte) vorderen dat de handelende deelgenoot zijn aandeel in het betreffende goed heeft verbeurd.

Maar wat te doen indien geen boedelbeschrijving is opgemaakt en de gemeenschap nog niet is verdeeld? Of nog niet de gehele gemeenschap is verdeeld? Dient artikel 3:194 lid 2 BW dan toepassing te vinden of juist niet? Hoe wordt hierover in de literatuur gedacht? Hoe gaan rechters hiermee om en is deze manier wenselijk? Deze problematiek zal in de volgende hoofdstukken aan de orde komen.

---

⁴⁷ Van Elzakker & Van Gompel, *KWEP* 2011/35.

⁴⁸ Breederveld 2008, p. 412.

⁴⁹ Voorbeeld: Gerechtshof 's-Hertogenbosch 26 april 2011, ECLI:NL:GHSHE:2011:BQ3590, *REP* 2011/5.

2. Wat is het doel en de strekking van artikel 3:194 lid 2 BW?

Blijkens de parlementaire geschiedenis van artikel 3:194 lid 2 BW is dit artikel afgeleid van artikel 1110 BW (oud).⁵⁰ Dit artikel luidde als volgt: *“Erfgenamen, welke goederen, tot eene nalatenschap behorende hebben te zoek gemaakt of verborgen gehouden, verliezen de bevoegdheid om de erfenis te verwerpen: zij blijven zuivere erfgenamen, niettegenstaande hunne verwerping, zonder dat zij eenig deel in het te zoek gemaakte of verborgene mogen vorderen”*.⁵¹ Artikel 1110 BW gold dus slechts voor de gemeenschap van een nalatenschap. In het Wetboek 1830 was in artikel 238 nog een gelijke straf opgenomen voor een echtgenoot die goederen van de huwelijksgemeenschap verborgen heeft gehouden. Dit artikel is bij de herziening van het Wetboek in 1832 vervallen.⁵²

Een belangrijk verschil tussen het huidige artikel 3:194 lid 2 BW en het oude artikel 1110 BW is dat artikel 1110 BW bepaalde dat de deelgenoot zijn bevoegdheid verloor om de nalatenschap te verwerpen, met als gevolg dat de erfgenaam wordt geacht zuiver te hebben aanvaard. Dit heeft tot gevolg dat schuldeisers van de nalatenschap verhaal op het privévermogen van deze erfgenaam hebben. Artikel 1110 BW had naast het beschermen van de erfgenamen dus ook tot doel de schuldeisers te beschermen.⁵³ Artikel 3:194 lid 2 BW strekt slechts ter bescherming van de deelgenoten.⁵⁴ Artikel 3:194 lid 2 BW is ten opzichte van artikel 1110 BW tevens uitgebreid met ‘het verzwijgen’ van goederen. Daarnaast is het toepassingsgebied van artikel 3:194 lid 2 BW op grond van artikel 3:189 lid 2 BW aanzienlijk ruimer dan artikel 1110 BW dat slechts gold voor de gemeenschap van een nalatenschap.⁵⁵

Uit het voorlopig verslag van de vaste Commissie voor Justitie uit de Tweede Kamer blijkt dat enkele leden van deze Commissie voor Justitie voor de formulering van artikel 3:194 lid 2 BW de voorkeur gaven aan de formulering van artikel 1110 BW. Volgens de leden beoogt de sanctie te bewerkstelligen dat oneerlijke deelgenoten niet mededelen in de waarde van de verzwegen, zoek gemaakte of verborgen gehouden goederen. Niet bedoeld zou zijn dat de

---

⁵⁰ Parl. Gesch. Boek 3, p. 629.

⁵¹ Verz. Opst. I, p. 342.

⁵² Asser/Perrick 3-V 2015/161.

⁵³ Snijders 2000, p. 359.

⁵⁴ Luijten & Meijer 2008, nr. 713. Het huidige, soortgelijke artikel 4:184 lid 2 sub c BW biedt bescherming aan schuldeisers van de nalatenschap, zie Parl. Gesch. Boek 4, p. 96 e.v., Asser/Perrick 4 2013/492 en Van Elzakker & Van Gompel, *KWEP* 2011/35.

⁵⁵ Volgens Perrick mocht worden aangenomen dat artikel 1110 BW analogisch toegepast mocht worden op de ontbonden huwelijksgemeenschap, zie Asser/Perrick 3-V 2015/161. Snijders denkt daar anders over en verwijst hiervoor naar Parl. Gesch. Inv. Boek 3, p. 111, zie Snijders 2000, p. 361.

verzwegen, zoek gemaakte of verborgen goederen in de toekomst slechts toekomen aan de overige deelgenoten in de gemeenschap.⁵⁶

Uit de Toelichting-Meijers⁵⁷ blijkt dat het niet de bedoeling is geweest om in artikel 3:194 lid 2 BW een andere sanctie te creëren dan de sanctie van artikel 1110 BW.⁵⁸ Meijers heeft de sanctie van artikel 3:194 lid 2 BW zo bedoeld dat de oneerlijke erfgenaam dan wel deelgenoot zijn aandeel in de verzwegen, zoek gemaakte of verborgen gehouden goederen verliest. Een sanctie die er slechts toe leidt dat de oneerlijke deelgenoot zijn aandeel in de waarde van het goed verliest, is niet voldoende. De oneerlijke deelgenoot dient eveneens zijn of haar medezeggenschap in het beheer en zijn of haar participatie in het gebruik en in de vruchten van de goederen te verspelen.⁵⁹ Het woord ‘opzettelijk’ heeft tot gevolg dat artikel 3:194 lid 2 BW slechts van toepassing is indien de deelgenoot daadwerkelijk wist dat de goederen tot de gemeenschap behoorden.⁶⁰

De ratio van de bepaling wordt in de parlementaire geschiedenis omschreven als: *“Dat een zware sanctie op zijn plaats is bij een ernstige, maar in situaties als hier aan de orde zijn vaak gemakkelijke vorm van bedrog”*.⁶¹ Artikel 3:194 lid 2 BW vormt aldus een zware sanctie in geval van een vaak gemakkelijke vorm van bedrog, maar toch ernstig bedrog.⁶² De deelgenoten zijn voor wat betreft de in de gemeenschap vallende baten vaak volledig afhankelijk van elkaars inlichtingen. Artikel 3:194 lid 2 BW brengt dan ook mee dat de deelgenoten elkaar inlichtingen moeten verschaffen omtrent de stand van de goederen en de schulden van de gemeenschap.⁶³ Zonder een dergelijke sanctie is aan verzwijging nauwelijks enig risico verbonden, behalve dat het verzwegen goed alsnog in de verdeling moet worden betrokken en er hoogstens sprake is van vergoeding van enige schade ter zake van vertraging. Het op andere wijze effectief beschermen van de deelgenoten tegen dit bedrog lijkt moeilijk te zijn.⁶⁴ Het artikel is een stimulans voor fatsoenlijk gedrag.⁶⁵

---

⁵⁶ Parl. Gesch. Boek 3, p. 629-630.

⁵⁷ Toelichting-Meijers, p. 261.

⁵⁸ Parl. Gesch. Boek 3, p. 629-630.

⁵⁹ Meijers in *WPNR* 3126/3128 en Verz. Opst. I, p. 342 e.v.

⁶⁰ MvA II, Parl. Gesch. Boek 3, p. 630.

⁶¹ Parl. Gesch. Inv. Boek 3, p. 1307.

⁶² *Kamerstukken II* 1985/86, 17 496, 15, p. 11.

⁶³ Pitlo/Van der Burght e.a. 2002, nr. 410.

⁶⁴ Snijders 2000, p. 405.

⁶⁵ Pitlo/Van der Burght e.a. 2004, nr. 581.

3. Wat zijn de opvattingen in de literatuur over het peilmoment voor toepassing van artikel 3:194 lid 2 BW?

Voorop gesteld kan worden dat artikel 3:194 (lid 2) BW een in de literatuur weinig besproken artikel is. De auteurs die hebben geschreven over artikel 3:194 lid 2 BW schrijven onder andere: “*De bepaling heeft tot op heden weinig aandacht getrokken en nog minder aanleiding tot processen gegeven*”.⁶⁶ Een aantal auteurs besteden enige aandacht aan het moment waarop zou kunnen worden beoordeeld of sprake is van een verzwegen, zoek gemaakt of verborgen gehouden goed. De opvattingen van deze auteurs zal ik bespreken.

Perrick schrijft dat aangenomen dient te worden dat de deelgenoot die een tot de gemeenschap behorend goed verzwijgt, zoek maakt of verborgen houdt, zijn aandeel verbeurt uiterlijk op het tijdstip dat de gemeenschap wordt verdeeld. Dat is volgens Perrick het tijdstip waarop de deelgenoot uiterlijk had dienen te verklaren dat het goed tot de gemeenschap behoort en daarom in de verdeling dient te worden betrokken. Het verbeuren kan volgens Perrick ook op een eerder tijdstip kan geschieden, bijvoorbeeld op het tijdstip dat een deelgenoot het bestaan van een gemeenschappelijk goed ontkent tegenover zijn mede-deelgenoten. Wordt er enige tijd voorafgaande aan de verdeling een boedelbeschrijving opgemaakt, dan is het tijdstip van het opmaken van de boedelbeschrijving het tijdstip waarop de deelgenoot uiterlijk had dienen te verklaren dat een goed tot de gemeenschap behoort, aldus Perrick.⁶⁷

Van Mourik en Verstappen schrijven dat artikel 3:194 lid 2 BW al toegepast kan worden vóór de verdeling.⁶⁸ Volgens Wakker stelt artikel 3:194 lid 2 BW niet de eis dat de verdeling plaats moet hebben gevonden. Dit impliceert volgens haar dat de deelgenoot zijn aandeel in een goed verbeurt aan de ander, als hij op enig moment ook maar probeert een goed opzettelijk buiten de verdeling te houden.⁶⁹ Volgens Luijten en Meijer wordt een deelgenoot niet alleen door de sanctie van artikel 3:194 lid 2 BW getroffen als hij een bepaald goed niet vermeldt op de boedelbeschrijving die van hem wordt verlangd, doch ook wanneer hij op een andere wijze goederen achterhoudt die tot de onverdeeldheid behoren. Artikel 3:194 lid 2 BW rept volgens hen in het geheel niet van een beperking tot de situatie dat daadwerkelijk verdeling heeft plaatsgevonden.⁷⁰ Van der Burght neemt op grond van een uitspraak van de Hoge Raad van 7

---

⁶⁶ Snijders 2000, p. 359.

⁶⁷ Asser/Perrick 3-V 2015/161.

⁶⁸ Van Mourik & Verstappen 2014, nr. 7.4.4.

⁶⁹ Wakker, *EB* 2009/66.

⁷⁰ Luijten & Meijer 2005, nr. 328 en 661.

april 1995, over een echtscheidingsconvenant welk een voorwaardelijke boedelverdeling inhield, aan dat de sanctie van artikel 3:194 lid 2 BW ook van toepassing is op het achterhouden van (informatie over) boedelbestanddelen in die fase.⁷¹

Breederveld schrijft het volgende: *“Indien de verzwijging, het zoek maken of verborgen houden, wordt ontdekt nadat de verdeling van de ontbonden gemeenschap heeft plaatsgevonden, zou de sanctie tot gevolg moeten hebben dat het onverdeeld halve aandeel gaat toebehoren aan de andere deelgenoot, waarmee de onverdeeldheid van het goed wordt beëindigd.”*⁷² Dit impliceert dat artikel 3:194 lid 2 BW toepassing vindt indien de verdeling reeds heeft plaatsgevonden. Breederveld voegt hier aan toe: *“Indien de andere deelgenoot de verzwijging, het zoek maken of verborgen houden van het goed ontdekt na ontbinding maar vóór de verdeling van de ontbonden huwelijksgemeenschap is niet duidelijk hoe de sanctie werkt.”*⁷³ Daarop bespreekt Breederveld het van rechtswege toekomen aan de andere deelgenoot, welke discussie reeds aan de orde is gesteld in paragraaf 1.1. Volgens Breederveld maakt het niet uit dat het goed voor of eerst na de verdeling van het vermogen van de ontbonden gemeenschap wordt ontdekt. In beide gevallen geldt hetzelfde, aldus Breederveld.⁷⁴ Dit impliceert dat artikel 3:194 lid 2 BW toepassing vindt indien de gemeenschap nog niet is verdeeld.

Snijders stelt dat ondanks dat artikel 3:194 BW een verband lijkt te leggen tussen boedelbeschrijving en bedrog, de bepaling ook geldt los van de vraag of een boedelbeschrijving is gemaakt en hoe dit is gebeurd. Het zoek maken of verborgen houden van wél in de boedelbeschrijving vermelde goederen lijkt Snijders evenmin uitgesloten.⁷⁵ Snijders lijkt hier te betogen dat artikel 3:194 lid 2 BW ook van toepassing is indien geen boedelbeschrijving is opgemaakt. Ook Van Elzakker en Van Gompel nemen tot uitgangspunt dat kan worden toegekomen aan de sanctie van artikel 3:194 lid 2 BW zonder dat een boedelbeschrijving is opgesteld.⁷⁶

---

⁷¹ Hoge Raad 7 april 1995, NJ 1996, 499 m.nt. W.M. Kleijn en Pitlo/Van der Burght e.a. 2002, nr. 410. Artikel 3:196 BW wordt door de Hoge Raad van toepassing verklaard op een verdeling van de huwelijksgemeenschap bij echtscheidingsconvenant vóór de ontbinding van die huwelijksgemeenschap, onder de opschortende voorwaarde dat die ontbinding zal plaatsvinden.

⁷² Breederveld 2008, p. 408.

⁷³ Breederveld 2008, p. 408.

⁷⁴ Breederveld 2008, p. 408.

⁷⁵ Snijders 2000, p. 366.

⁷⁶ Van Elzakker & Van Gompel, *KWEP* 2011/35.

Tot inkeer komen

Een ander belangrijk aspect waarover enkele auteurs zich uitlaten, is het volgende: is de sanctie van artikel 3:194 lid 2 BW van toepassing indien de handelende deelgenoot alsnog melding maakt van het door hem opzettelijk verzwegen, zoek gemaakte of verborgen gehouden goed jegens de andere deelgenoten? En is daarbij nog van belang dat de andere deelgenoten op de hoogte waren van het bestaan van het betreffende goed?

Het gerechtshof 's-Hertogenbosch laat zich in zijn uitspraak van 24 maart 2009 over een ontbonden huwelijksgemeenschap uit over deze vragen. Tot de ontbonden huwelijksgemeenschap van partijen behoort zwart geld geparkeerd op buitenlandse bankrekeningen. Partijen zijn reeds tijdens het huwelijk op de hoogte van het bestaan van deze tegoeden. Acht jaar na de echtscheiding geeft de man bij het gerechtshof diverse banksaldi op waarmee hij zei eerder niet bekend te zijn geweest. De man heeft gebruik gemaakt van de inkeerregeling van de belastingdienst. De belastingdienst had de man al een jaar eerder op de hoogte gesteld van deze tegoeden. Het gerechtshof oordeelt dat de man de tegoeden heeft verzwegen en verborgen gehouden. De 'inkeer' van de man in de procedure bij het gerechtshof doet de sanctie van artikel 3:194 lid 2 BW niet vervallen nu noch de tekst van de wet noch de parlementaire geschiedenis daarvoor enige ondersteuning bieden. Het gegeven dat de vrouw op de hoogte was van het bestaan van deze buitenlandse tegoeden leidt evenmin tot een ander oordeel, aldus het gerechtshof.⁷⁷

Dit wordt bevestigd door het gerechtshof Den Haag in zijn uitspraak van 14 juli 2015 over een gemeenschap van een nalatenschap. Volgens het gerechtshof heeft een erfgenaam opzettelijk een tot de boedel behorende vordering op hem zelf van € 644.497,- verzwegen. Deze gelden heeft de erfgenaam overgeboekt van een Zwitserse rekening op naam van erflaatster naar een rekening op zijn naam. De erfgenaam stelt dat sprake is van een schenking. Het gerechtshof is van oordeel dat de erfgenaam direct melding had moeten maken van de door hem gestelde schenking aan de andere erfgenaam, hetgeen hij niet heeft gedaan. Bijna een jaar later meldt de erfgenaam de 'schenking'. Daarmee staat volgens het gerechtshof vast dat de erfgenaam op enig moment heeft geprobeerd een goed opzettelijk buiten de verdeling te houden en daaraan doet niet af dat de andere erfgenaam bekend is met het bestaan van de Zwitserse rekening. Het gegeven dat de erfgenaam later tot inkeer is

---

⁷⁷ Gerechtshof 's-Hertogenbosch 24 maart 2009, ECLI:NL:GHSHE:2009:BH8197, *RFR* 2009/75 en Reinhartz, *TE* 2010/06, Wakker, *EB* 2009/66 en Van Elzakker & Van Gompel, *KWEP* 2011/35.

gekomen en de vordering heeft gemeld aan de andere erfgenaam, doet de sanctie niet vervallen volgens het gerechtshof. Het gaat er immers om dat hij geprobeerd heeft op enig moment de vordering buiten de verdeling te houden.⁷⁸

Van Elzaker, Van Gompel en Wakker kunnen zich vinden in de uitspraak van het gerechtshof 's-Hertogenbosch. Volgens Snijders en Breederveld dient de sanctie niet in te treden indien de handelende deelgenoot alsnog melding maakt van het betreffende goed en is de sanctie alleen van toepassing indien de verzwijging nog voortduurt op het moment van de ontdekking van het goed. Een andere opvatting zou volgens Snijders een rem betekenen op eerlijkheid achteraf. Het zou volgens Snijders anders zijn indien het goed alsnog boven water komt door de alertheid van de overige deelgenoten.⁷⁹ Ook dit is een aspect dat kan worden meegenomen bij de beoordeling van de toepassing van 3:194 lid 2 BW. Wederom is hierover in de literatuur alsmede in de rechtspraak geen eenduidig standpunt te ontdekken.

---

⁷⁸ Gerechtshof Den Haag 14 juli 2015, ECLI:NL:GHDHA:2015:2195, *TE* 2015/05.

⁷⁹ Breederveld 2008, p. 410 en Snijders 2000, p. 366.

4. Welk peilmoment hanteren rechters bij toepassing van artikel 3:194 lid 2 BW?

In paragraaf 4.1 zal ik de relevante jurisprudentie ten aanzien van de ontbonden huwelijksgemeenschap analyseren. Voor zover relevant zal ik in deze paragraaf ook uitspraken ten aanzien van de ontbonden gemeenschap van een geregistreerd partnerschap analyseren. In paragraaf 4.2 komen de uitspraken ten aanzien van de gemeenschap van een nalatenschap aan de orde. In paragraaf 4.3 zal een tussenconclusie van mijn bevindingen worden gegeven.

In mijn zoektocht naar relevante uitspraken ben ik zowel in het kader van de ontbonden huwelijksgemeenschap als in het kader van de gemeenschap van een nalatenschap een veelheid aan uitspraken tegen gekomen waarbij een beroep op artikel 3:194 lid 2 BW niet succesvol is. Veelal is sprake van de situatie dat onvoldoende is gesteld dan wel gebleken dat sprake is van opzettelijke verzwijging, verborgen houden of zoek maken.⁸⁰ Deze uitspraken zal ik verder onbesproken laten.

4.1 De ontbonden huwelijksgemeenschap

Mijn onderzoek naar uitspraken in het kader van de ontbonden huwelijksgemeenschap heeft geresulteerd in vijf relevante uitspraken. Eén van deze uitspraken betreft een uitspraak in het kader van de ontbonden gemeenschap van een geregistreerd partnerschap. In een tweetal uitspraken lijkt sprake te zijn van eenzelfde situatie. Deze uitspraken zal ik eerst bespreken.

Gerechtshof Arnhem 31 augustus 2010

Ter verdeling van de bestaande gemeenschap van goederen hebben partijen een echtscheidingsconvenant ondertekend. De vrouw stelt dat de man bij het opstellen van het convenant en de ondertekening daarvan heeft verzwegen dat hij een huis heeft gekocht. De man erkent dit en heeft na daartoe te zijn gevraagd bij pleidooi in hoger beroep, geen goede

---

⁸⁰ Uitspraken ontbonden huwelijksgemeenschap waarin beroep op artikel 3:194 lid 2 BW niet slaagt: Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 1 maart 2016, ECLI:NL:GHARL:2016:1544, Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 1 oktober 2015, ECLI:NL:GHARL:2015:7374, Rechtbank Overijssel 10 september 2014, ECLI:NL:RBOVE:2014:4880, Rechtbank Midden-Nederland 13 maart 2013, ECLI:NL:RBMNE:2013:BZ5045, Gerechtshof 's-Gravenhage 5 december 2012, ECLI:NL:GHSGR:2012:BZ6943, Gerechtshof Amsterdam 8 maart 2007, ECLI:NL:GHAMS:2007:BA4043.

Uitspraken gemeenschap van een nalatenschap waarin beroep op artikel 3:194 lid 2 BW niet slaagt: Rechtbank Noord-Nederland 24 februari 2016, ECLI:NL:RBNNE:2016:879, Rechtbank Rotterdam 8 april 2015, ECLI:NL:RBROT:2015:2465, Gerechtshof Den Haag 29 april 2014, ECLI:NL:GHDHA:2014:1867, Gerechtshof Amsterdam 5 juni 2012, ECLI:NL:GHAMS:2012:BW7896.

verklaring gegeven waarom hij de aankoop van het huis niet heeft gemeld bij het aangaan van het convenant. Volgens het gerechtshof staat vast dat de man ten tijde van de verdeling opzettelijk zijn aandeel in het huis heeft verzwegen.⁸¹

Gerechtshof 's-Gravenhage 12 september 2012

Bij de in hoger beroep bestreden beschikking heeft de rechtbank de verdeling van de ontbonden huwelijksgemeenschap vastgesteld. De vrouw stelt dat de man opzettelijk heeft verzwegen dat er andere bestanddelen aanwezig waren die tot de huwelijksgemeenschap behoorden. Het gerechtshof oordeelt dat de man stelselmatig opzettelijk heeft verzwegen dat een bepaald perceel grond tot de huwelijksgoederengemeenschap behoorde. Ter zitting in hoger beroep heeft de man aanvankelijk evenmin verklaard het perceel grond in eigendom te hebben. De vrouw heeft ter zitting een kadastraal uittreksel getoond die niet door de man is betwist. Het gerechtshof deelt het bloot eigendom van het perceel toe aan de man onder de verplichting de gehele waarde van het perceel aan de vrouw te vergoeden.⁸²

Rechtbank Haarlem 22 mei 2007

Bij beschikking van 17 oktober 2006 is de echtscheiding tussen partijen uitgesproken. De verdeling van de huwelijksgemeenschap is aangehouden. De vrouw stelt dat het saldo van € 60.000,- op de en/of-rekening van partijen reeds contant tussen partijen is verdeeld. De man betwist dit en beroept zich op artikel 3:194 lid 2 BW. De man brengt stukken in het geding waaruit de rechtbank concludeert dat de € 60.000,- is overgeboekt naar de privérekening van de vrouw en dus niet contant is opgenomen. De rechtbank oordeelt dat de vrouw opzettelijk tot de gemeenschap behorende goederen verzwijgt, heeft zoek gemaakt, dan wel verborgen houdt, nu zij wist dat dit saldo tot de te verdelen gemeenschap behoort. Zij verbeurt haar aandeel in het spaarsaldo aan de man.⁸³

Rechtbank Amsterdam 18 februari 2015

De vrouw heeft de rechtbank verzocht de verdeling van de huwelijksgemeenschap van partijen vast te stellen. De man stelt dat hij een bankrekening vergeten is te melden en

---

⁸¹ Gerechtshof Arnhem 31 augustus 2010, ECLI:NL:GHARN:2010:BN9598, *RN* 2010/07, *JBN* 2011/45, *TE* 2010/06.

⁸² Gerechtshof 's-Gravenhage 12 september 2012, ECLI:NL:GHSGR:2012:BZ6685. Men kan zich afvragen of de man zijn aandeel in het perceel heeft verbeurt in die zin dat sprake is van verlies van mede-eigendom, aangezien de man slechts de waarde dient te vergoeden.

⁸³ Rechtbank Haarlem 22 mei 2007, ECLI:NL:RBHAA:2007:BA5466, *JIN* 2007/293, *RFR* 2007/104, *JPF* 2007/92.

verzoekt het saldo van € 30.599,- aan hem toe te delen onder vergoeding van de helft van het saldo aan de vrouw wegens overbedeling. De vrouw stelt dat de man het saldo op de bankrekening bewust heeft verzwegen en beroept zich op artikel 3:194 lid 2 BW. De rechtbank overweegt dat het in dit artikel bepaalde pas van toepassing is indien de verdeling daadwerkelijk heeft plaatsgevonden of een boedelbeschrijving is opgemaakt waarover beide partijen verklaren dat daarop alle boedelbestanddelen zijn vermeld. Dat is hier niet aan de orde volgens de rechtbank. In de loop van het geding is gebleken dat deze rekening er ook nog is en dat betekent dat deze in de verdeling wordt meegenomen. De rechtbank deelt het saldo op de rekening toe aan de man, waarbij hij de vrouw een bedrag van € 15.299,50 dient te voldoen wegens overbedeling.⁸⁴

Rechtbank Amsterdam 24 februari 2016

In deze uitspraak staat de ontbonden gemeenschap van een geregistreerd partnerschap centraal. De man en de vrouw doen beiden een beroep op artikel 3:194 lid 2 BW. De vrouw zou een bedrag van € 19.000,- opzettelijk hebben willen verzwijgen. De man zou informatie met betrekking tot zijn bankrekeningen hebben achtergehouden. De rechtbank overweegt dat de Hoge Raad bij arrest van 4 december 2015 heeft beslist dat de sanctie van artikel 3:194 lid 2 BW pas ingaat nadat de verdeling heeft plaatsgevonden. Tot aan het moment van de verdeling kunnen partijen nog melding maken van een vermogensbestanddeel dat in de verdeling betrokken moet worden. Nu de verdeling van de gemeenschap tussen partijen nog niet heeft plaatsgevonden, is naar het oordeel van de rechtbank het beroep van partijen op artikel 3:194 lid 2 BW prematuur.⁸⁵

4.2 De gemeenschap van een nalatenschap

Mijn onderzoek naar uitspraken in het kader van de gemeenschap van een nalatenschap heeft geresulteerd in zes relevante uitspraken welke ik hierna zal bespreken.

Gerechtshof 's-Gravenhage 10 april 2012 en Gerechtshof Den Haag 28 mei 2013

In de eerste uitspraak is het gerechtshof van oordeel dat de weduwe wist van het bestaan van de bankrekening in België op het moment dat de eerste boedelbeschrijving is opgemaakt. De weduwe heeft deze bankrekening aldus verborgen gehouden in de zin van artikel 1110 BW

---

⁸⁴ Rechtbank Amsterdam 18 februari 2015, ECLI:NL:RBAMS:2015:774, *FJR* 2015/30.9.

⁸⁵ Rechtbank Amsterdam 24 februari 2016, ECLI:NL:RBAMS:2016:1018.

(oud).⁸⁶ Het gerechtshof Den Haag komt vervolgens tot het oordeel dat de weduwe ook bij het opmaken van de tweede boedelbeschrijving gelden opzettelijk heeft verzwegen, met als gevolg dat zij op haar aandeel in deze gelden geen aanspraak meer kan maken.⁸⁷

Gerechtshof 's-Gravenhage 27 november 2012

Het gerechtshof overweegt dat toepassing van artikel 3:194 lid 2 BW kan geschieden door het opzettelijk verzwijgen van een schuld van de erfgenaam aan de boedel. De erfgenaam in kwestie ontkent dat erflaatster, zijn moeder, een vordering op hem had met betrekking tot opgenomen gelden. De erfgenaam heeft volgens de rechtbank en het gerechtshof zonder recht of titel gelden van zijn moeder opgenomen. De erfgenaam heeft zijn schuld aan de nalatenschap verzwegen, hetgeen impliceert dat het vorderingsrecht uitsluitend toekomt aan de andere erfgenaam. Het had volgens het gerechtshof op de weg van de erfgenaam gelegen om op zijn minst de nalatenschapsschuld bij gelegenheid van de boedelbeschrijving aan de orde te stellen. Door dit na te laten heeft de erfgenaam opzettelijk een goed verzwegen, aldus het gerechtshof.⁸⁸

Rechtbank Overijssel 2 oktober 2013

De rechtbank overweegt dat het tweede lid van artikel 3:194 BW in samenhang moet worden gelezen met het eerste lid. Als er een boedelbeschrijving wordt gemaakt en een deelgenoot daarbij opzettelijk goederen die tot de gemeenschap behoren verzwijgt, zoek maakt of verborgen houdt, dan kan daar een sanctie op staan. De rechtbank overweegt dat partijen ter comparitie hebben verklaard dat er geen boedelbeschrijving is opgemaakt. Dit brengt volgens de rechtbank mee dat gedaagde niet kan hebben verzwegen, zoek gemaakt of verborgen gehouden.⁸⁹

Rechtbank Amsterdam 16 september 2015

De rechtbank komt tot het oordeel dat het gegeven dat gedaagden jegens eiseres maandenlang de aanwezigheid van een bedrag van € 666.600,- hebben verzwegen, nog niet tot gevolg heeft dat sprake is van een situatie waarvoor artikel 3:194 lid 2 BW is bedoeld. Op het moment dat gedaagden hebben opgebiecht dat zij een groot bedrag hadden aangetroffen, waren partijen nog volop in gesprek over de verdeling van de nalatenschap. Gelet op het verstrekkende

---

⁸⁶ Gerechtshof 's-Gravenhage 10 april 2012, ECLI:NL:GHSGR:2012:BW3595.

⁸⁷ Gerechtshof Den Haag 28 mei 2013, ECLI:NL:GHDHA:2013:CA4012.

⁸⁸ Gerechtshof 's-Gravenhage 27 november 2012, ECLI:NL:GHSGR:2012:BY9821.

⁸⁹ Rechtbank Overijssel 2 oktober 2013, ECLI:NL:RBOVE:2013:2628.

gevolg dat toepassing van artikel 3:194 lid 2 BW heeft, worden niet alleen aan de door het artikel vereiste opzet zware eisen gesteld, maar moet het artikel ook eng worden uitgelegd, in die zin dat daarop niet al te snel een beroep kan worden gedaan, aldus de rechtbank.

Vervolgens overweegt de rechtbank dat voor een geslaagd beroep op artikel 3:194 lid 2 BW nodig is dat een zeker, duidelijk te markeren, moment is gepasseerd, in die zin dat pas na dat moment degene die een bestanddeel opzettelijk heeft verzwegen ter zake niet meer tot inkeer kan komen zonder zijn aandeel in het bestanddeel te verbeuren. Dit is bijvoorbeeld het moment van verdeling of het moment dat de boedelbeschrijving door de betreffende partijen wordt gemaakt. Ook kan, afhankelijk van de omstandigheden, een ander moment gelden, maar een dergelijk moment is in dit geval niet bereikt. De rechtbank verwijst naar de parlementaire geschiedenis van artikel 1:135 lid 3 BW waarin als voorwaarde voor een geslaagd beroep op dat artikel wordt gesteld dat daadwerkelijke verrekening heeft plaatsgevonden, waarin het achtergehouden goed niet is betrokken.

Voorts overweegt de rechtbank dat in dit geval een aantal bestanddelen van de nalatenschap zijn verdeeld, maar dat de verdeling van de totale nalatenschap nog niet heeft plaatsgevonden. Evenmin is een boedelbeschrijving opgemaakt. Ruim voor het aanhangig maken van deze procedure hebben gedaagden eiseres ingelicht over het geldbedrag. De rechtbank oordeelt dat het moment dat niet meer tot inkeer kon worden gekomen, toen nog niet was bereikt. De rechtbank voegt daar nog aan toe dat zij in hetgeen is overwogen in het arrest van het gerechtshof Den Haag van 14 juli 2015, welke uitspraak reeds is aangehaald in hoofdstuk 3, geen aanleiding ziet om tot een ander oordeel te komen.

De rechtbank overweegt verder dat het voorgaande niet op gaat voor het bedrag van € 133.400,- zijnde het verschil tussen het in de kluis aangetroffen bedrag (€ 666.600,-) en het bedrag waarvan eiseres stelt dat het is verzwegen (€ 800.000,-). Indien vast komt te staan dat gedaagden aanvankelijk een bedrag van € 800.000,- onder zich hadden, dan is ten aanzien van het bedrag van € 133.400,- het moment om nog tot inkeer te komen wel verstreken en hebben gedaagden hun aandeel in het laatstgenoemde bedrag verbeurd. Volgens de rechtbank bevindt onderhavige procedure zich in een vergevorderd stadium en is in de procedure uitgebreid debat gevoerd over de omvang van het door gedaagden aangetroffen bedrag en zij stellen zich ook nu nog op het standpunt dat slechts € 666.600,- is aangetroffen en niet € 800.000,-.

Gedaagden krijgen de mogelijkheid tegenbewijs te leveren en de rechtbank houdt iedere verdere beslissing aan.⁹⁰

Rechtbank Oost-Brabant 28 oktober 2015

De rechtbank oordeelt dat aan de voorwaarden van artikel 3:194 lid 2 BW is voldaan. Dat gedaagden uiteindelijk tot uitbetaling aan eiser zijn overgegaan, nadat eiser zelf het bestaan van de bankrekeningen en het positieve saldo had ontdekt en aanspraak maakte op zijn aandeel daarin, maakt dit niet anders. Ook het feit dat nog geen verdeling had plaatsgevonden, leidt niet tot een ander oordeel. Het is evident dat gedaagden handelden met het oogmerk om het aandeel van hun mede-erfgenamen zo klein mogelijk te houden en dat zij eerst tot uitbetaling zijn overgegaan nadat duidelijk was dat zij hun houding van onwetendheid niet langer konden volhouden. Gedaagden hebben hun aandeel in de bankrekeningen verbeurd.⁹¹

4.3 Tussenconclusie

Uit paragraaf 1 en 2 blijkt dat rechters artikel 3:194 lid 2 BW op verschillende manieren toepassen. In de eerste twee uitspraken welke ik in paragraaf 4.1 heb besproken, is de ontbonden huwelijksgemeenschap reeds verdeeld bij echtscheidingsconvenant dan wel bij beschikking in eerste aanleg. In de beroepsprocedure wordt met succes een beroep op artikel 3:194 lid 2 BW gedaan met als gevolg dat kan worden geconcludeerd dat deze gerechtshoven artikel 3:194 lid 2 BW van toepassing achten indien de ontbonden huwelijksgemeenschap reeds is verdeeld.

In de derde uitspraak genoemd in paragraaf 4.1 lijkt de rechtbank Haarlem artikel 3:194 lid 2 BW van toepassing te achten hangende de procedure waarin de verdeling wordt bepaald en dus vóór daadwerkelijk verdeling heeft plaatsgevonden. Uit de daaropvolgende uitspraak van de rechtbank Amsterdam kan geconcludeerd worden dat de rechtbank artikel 3:194 lid 2 BW niet van toepassing acht indien nog geen verdeling heeft plaatsgevonden en geen boedelbeschrijving is opgemaakt. In de laatste uitspraak van de rechtbank Amsterdam komt de rechtbank door toepassing van de uitspraak van de Hoge Raad van 4 december 2015, welke in paragraaf 5.3 besproken zal worden, tot het oordeel dat artikel 3:194 lid 2 BW slechts van toepassing kan zijn nadat verdeling heeft plaatsgevonden.

---

⁹⁰ Rechtbank Amsterdam 16 september 2015, ECLI:NL:RBAMS:2015:6128, *TE* 2016/01, *EstateTip* 2015/37.

⁹¹ Rechtbank Oost-Brabant 28 oktober 2015, ECLI:NL:RBOBR:2015:6226, *NJF* 2015/514, *RN* 2016/6.

In de eerste drie uitspraken welke ik heb besproken in paragraaf 4.2 is sprake van eenzelfde situatie, namelijk verzwijging van boedelbestanddelen bij het opmaken van de boedelbeschrijving. In die situatie wordt artikel 3:194 lid 2 BW door het gerechtshof Den Haag van toepassing geacht. In de vierde uitspraak komt de rechtbank Overijssel tot het oordeel dat artikel 3:194 lid 2 BW niet van toepassing kan zijn indien geen boedelbeschrijving is opgemaakt. In de daaropvolgende uitspraak oordeelt de rechtbank Amsterdam dat voor toepassing van artikel 3:194 lid 2 BW een duidelijk te markeren moment moet zijn gepasseerd waarop niet meer tot inkeer kan worden gekomen, bijvoorbeeld het moment van verdeling of het moment dat een boedelbeschrijving wordt gemaakt. Dit kan ook een eerder moment zijn volgens de rechtbank, maar welk moment dit is, benoemt de rechtbank niet. De rechtbank lijkt waarde te hechten aan de omstandigheid dat de procedure in een vergevorderd stadium is en ook dan de verzwijging nog wordt volgehouden. In deze uitspraak was de (gehele) nalatenschap nog niet verdeeld. In de laatste uitspraak komt de rechtbank Oost-Brabant tot het oordeel dat artikel 3:194 lid 2 BW van toepassing is ondanks het feit dat nog geen verdeling heeft plaatsgevonden.

Geconcludeerd kan worden dat artikel 3:194 lid 2 BW volgens de rechtbanken en gerechtshoven:

1. van toepassing is indien de verdeling heeft plaatsgevonden en daarbij is het verzwegen, zoek gemaakte of verborgen gehouden goed opzettelijk niet betrokken;
2. van toepassing is voordat de verdeling heeft plaatsgevonden;
3. niet van toepassing is indien nog niet is verdeeld en geen boedelbeschrijving is opgemaakt;
4. slechts van toepassing is indien verdeling heeft plaatsgevonden;
5. van toepassing is indien bij het opmaken van de boedelbeschrijving goederen opzettelijk zijn verzwegen;
6. niet van toepassing is indien geen boedelbeschrijving is opgemaakt;
7. van toepassing is indien verdeling heeft plaatsgevonden of een boedelbeschrijving is opgemaakt, dan wel een ander duidelijk te markeren moment is gepasseerd waarop niet meer tot inkeer kan worden gekomen.

5. Een vergelijking met artikel 1:135 lid 3 BW

In paragraaf 5.1 zal ik uiteenzetten wat artikel 1:135 lid 3 BW inhoudt en wat blijkens de parlementaire geschiedenis het doel en de strekking is van artikel 1:135 lid 3 BW. In paragraaf 5.2 komen de opvattingen in de literatuur ten aanzien van dit artikel aan de orde. Ten slotte volgt in paragraaf 5.3 een overzicht van uitspraken gedaan in het kader van artikel 1:135 lid 3 BW.

5.1 Wat is het doel en de strekking van artikel 1:135 lid 3 BW?

Artikel 1:135 lid 3 BW luidt als volgt: *“Een echtgenoot die opzettelijk een tot het te verrekenen vermogen behorend goed verzwijgt, zoek maakt of verborgen houdt waardoor de waarde daarvan niet in de verrekening is betrokken, dient de waarde daarvan niet te verrekenen, maar geheel aan de andere echtgenoot te vergoeden.”* Artikel 1:135 lid 3 BW is geplaatst in afdeling 2 van titel 8. Titel 8 ziet op huwelijkse voorwaarden. Artikel 1:135 lid 3 BW heeft dus slechts betrekking op echtgenoten. Blijkens de memorie van toelichting bij de Wet van 14 maart 2002 tot wijziging van titel 8 van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek is de wetgever van mening dat de sanctie van artikel 3:194 lid 2 BW op dergelijk afkeurenswaardig gedrag ook in de sfeer van verrekenbedingen van nut kan zijn. Daarom heeft de wetgever de bepaling van artikel 3:194 lid 2 BW aangepast overgenomen in artikel 1:135 lid 3 BW.

De wetgever stelt uitdrukkelijk de voorwaarde dat daadwerkelijke verrekening heeft plaatsgevonden, waarin het betreffende verduisterde goed niet is betrokken. Ook indien het saldo van het te verrekenen vermogen met in begrip van het niet in de verrekening betrokken goed negatief zou zijn, dient de volle waarde daarvan aan de andere echtgenoot te worden vergoed.⁹² Volgens Van der Burght poogt de wetgever hiermee de verleiding om toe te geven aan het verlangen de tenuitvoerlegging van de huwelijksvoorwaarden te ondermijnen, onaantrekkelijk te maken.⁹³

5.2 Wat zijn de opvattingen in de literatuur over het peilmoment voor toepassing van artikel 1:135 lid 3 BW?

In hoofdstuk 3 is duidelijk geworden dat artikel 3:194 lid 2 BW een in de literatuur weinig besproken artikel is. Artikel 1:135 lid 3 BW blijkt echter een in de literatuur nóg minder

---

⁹² *Kamerstukken II* 2000/01, 27 554, 3, p. 13 (MvT).

⁹³ Pitlo/Van der Burght e.a. 2002, nr. 593.

besproken artikel te zijn. Slechts enkele auteurs laten zich uit over dit artikel. De opvattingen van deze auteurs zal ik bespreken.

Breederveld volstaat grotendeels met het benoemen van de in paragraaf 5.1 genoemde overwegingen uit de memorie van toelichting. Breederveld voegt hier het volgende aan toe. Doordat uitdrukkelijk de voorwaarde wordt gesteld dat daadwerkelijke verrekening heeft plaatsgevonden waarin het betreffende goed niet is betrokken, heeft dit tot gevolg dat de sanctie buiten toepassing blijft indien tijdens de procedure of door de procedure waarin de verrekenvordering wordt vastgesteld, het – opzettelijk verzwegen – vermogen alsnog bij de verrekening wordt betrokken.⁹⁴

Van Mourik en Verstappen noemen de bepaling bijzonder en verwijzen eveneens naar de memorie van toelichting. Ook wijzen Van Mourik en Verstappen erop dat voor de toepassing van artikel 1:135 lid 3 BW vereist is dat er daadwerkelijk verrekend is. Artikel 3:194 lid 2 BW kan volgens hen daarentegen al toegepast kan worden vóór de verdeling. Beide bepalingen zijn volgens hen enkele zeldzame voorbeelden van bepalingen in ons Burgerlijk Wetboek die op wangedrag van rechtswege een sanctie stellen. Het is volgens hen een regel die als stok achter de deur in de echtscheidingspraktijk van pas kan komen, maar ook zeker bij de afwikkeling van nalatenschappen.⁹⁵

Wakker wijst net als Van Mourik en Verstappen op het verschil bij de toepassing van artikel 1:135 lid 3 BW en artikel 3:194 lid 2 BW. Zij schrijft dat artikel 1:135 lid 3 BW tot uitdrukking brengt dat een verrekening waarbij het betreffende goed niet is betrokken, daadwerkelijk moet hebben plaatsgevonden, wil de sanctie van artikel 1:135 lid 3 BW intreden. Dit is volgens Wakker een verschil met de regeling van artikel 3:194 lid 2 BW, aangezien artikel 3:194 lid 2 BW niet de eis stelt dat de verdeling plaats moet hebben gevonden.⁹⁶

Luijten en Meijer laten zich eveneens uit over dit verschil en wel in die zin dat hen de ratio ontgaat van de eis dat verrekening een feit moet zijn, wil de sanctie van artikel 1:135 lid 3 BW intreden. Artikel 3:194 lid 2 BW rept volgens hen in het geheel niet van een beperking

---

⁹⁴ Breederveld 2008, p. 407-408.

⁹⁵ Van Mourik & Verstappen 2014, nr. 7.4.4.

⁹⁶ Wakker, *EB* 2009/66.

tot de situatie dat daadwerkelijk verdeling heeft plaatsgevonden. Op grond van artikel 1:138 lid 2 BW kan een echtgenoot jaarlijks van de andere echtgenoot een gespecificeerde, schriftelijke en ondertekende opgave verzoeken van de te verrekenen inkomsten en het te verrekenen vermogen. Luijten en Meijer zien niet in waarom er verschil gemaakt moet worden tussen de situatie waarin de echtgenoot, die opzettelijk de waarde van een goed verzwijgt bij de door hem gemaakte opgave, maar zijn snode plannen niet kan verwezenlijken omdat de andere echtgenoot er nog net op tijd achter komt en de verrekening op basis van de opgave kan voorkomen, enerzijds en de situatie dat de andere echtgenoot pas ontdekt wat er fout is gegaan nadat daadwerkelijk is verrekend, anderzijds.⁹⁷

5.3 Welk peilmoment hanteren rechters bij toepassing van artikel 1:135 lid 3 BW?

In deze paragraaf zal ik relevante uitspraken met betrekking tot het peilmoment voor toepassing van de sanctie van artikel 1:135 lid 3 BW analyseren. Dat dit onderdeel van artikel 1:135 lid 3 BW niet alleen een in de literatuur weinig besproken onderwerp is, maar ook in de rechtspraak weinig aan de orde komt, blijkt genoegzaam uit de hoeveelheid uitspraken die ik heb gevonden. Mijn onderzoek naar dit artikel heeft geresulteerd in een vondst van (slechts) tien uitspraken verspreid over de jaren 2004 tot en met 2016. In zes van deze uitspraken is eenzelfde situatie aan de orde, namelijk dat onvoldoende is gesteld of gebleken dat er sprake is van een situatie als bedoeld in artikel 1:135 lid 3 BW. In deze uitspraken slaagt het beroep op artikel 1:135 lid 3 BW niet.⁹⁸ Dan resteert de bespreking van een viertal uitspraken.

Rechtbank Breda 17 maart 2004

Tussen de man en de vrouw bestaat discussie omtrent het op grond van artikel 1:136 BW te verrekenen vermogen. De rechtbank overweegt dat het beroep van de vrouw op artikel 1:135 lid 3 BW faalt, omdat tot op heden nog geen daadwerkelijke verrekening heeft plaatsgevonden. De rechtbank overweegt dat deze voorwaarde volgt uit de tekst van de wet en dat deze voorwaarde ook uitdrukkelijk is genoemd in de memorie van toelichting bij dit

---

⁹⁷ Luijten & Meijer 2005, nr. 661 en 685.

⁹⁸ Uitspraken waarin beroep op artikel 1:135 lid 3 BW niet succesvol is: Gerechtshof 's-Hertogenbosch 5 april 2016, ECLI:NL:GHSHE:2016:1301, Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 21 mei 2015, ECLI:NL:GHARL:2015:4240, *JPF* 2015/100, *RN* 2015/77, Gerechtshof Den Haag 29 januari 2014, ECLI:NL:GHDHA:2014:2261, *FJR* 2015/23.5, Gerechtshof 's-Hertogenbosch 13 november 2012, ECLI:NL:GHSHE:2012:BY3854, Gerechtshof 's-Gravenhage 20 juni 2007, ECLI:NL:GHSGR:2007:BA8235 en Gerechtshof 's-Hertogenbosch 21 maart 2006, ECLI:NL:GHSHE:2006:AY9095.

artikel. De rechtbank overweegt daarnaast dat geen sprake is van opzettelijke verzwijging door de man.⁹⁹

Gerechtshof 's-Hertogenbosch 4 februari 2014

Deze uitspraak is een tussenuitspraak in de zaak die tot de uitspraak van de Hoge Raad van 4 december 2015 heeft geleid. De man en de vrouw in kwestie zijn op 30 augustus 1993 met uitsluiting van elke gemeenschap van goederen met elkaar gehuwd. In de huwelijkse voorwaarden van partijen is een periodiek verrekenbeding opgenomen waaraan partijen geen uitvoering hebben gegeven. Partijen zijn voor wat betreft het verrekenen op basis van de huwelijkse voorwaarden 28 maart 2008 als peildatum overeengekomen.

De vrouw stelt dat de rechtbank ten onrechte de waarde van de polissen bij Nationale Nederlanden niet in de verrekening heeft betrokken. De waarde van deze polissen bedroeg op of omstreeks 28 maart 2008 € 4.033,- respectievelijk € 41.657,-. Volgens de vrouw was de man op de hoogte van deze polissen. De vrouw beroept zich op artikel 1:135 lid 3 BW. De man is bij pleidooi in de gelegenheid gesteld hierop te reageren en heeft het bestaan van de polissen erkend. Het gerechtshof stelt de man in de gelegenheid om schriftelijk te reageren en houdt de zaak pro forma aan.¹⁰⁰

Gerechtshof 's-Hertogenbosch 10 juni 2014

Deze uitspraak is het vervolg op bovenstaande uitspraak. De man betwist dat hij de polissen opzettelijk niet in de verrekening betrokken heeft. De man voert onder andere aan dat de vrouw op de hoogte was van het bestaan van de polissen. Tevens stelt de man dat geen sprake is van een voltooide verrekening, zodat niet aan de voorwaarden van artikel 1:135 lid 3 BW is voldaan.

Het gerechtshof overweegt dat de man in de procedure in eerste aanleg heeft opgesomd welke vermogensbestanddelen aan het einde van het huwelijk op 28 maart 2008 aanwezig waren. De man heeft nagelaten melding te maken van de twee polissen bij Nationale Nederlanden. Later in de procedure heeft de man evenmin melding gemaakt van deze polissen, terwijl de man daartoe op grond van artikel 21 Rv wel toe gehouden was. De vrouw heeft in de procedure in eerste aanleg bovendien te kennen gegeven dat er naar haar mening meer polissen bestonden

---

⁹⁹ Rechtbank Breda 17 maart 2004, ECLI:NL:RBBRE:2004:AO7724.

¹⁰⁰ Gerechtshof 's-Hertogenbosch 4 februari 2014, ECLI:NL:GHSHE:2014:215.

dan degene die zij had opgesomd. Het had volgens het gerechtshof op de weg van de man gelegen om op dat moment melding te maken van het bestaan van beide polissen.

Vervolgens overweegt het gerechtshof dat nu de polissen op naam van de man staan, de man gehouden was daarvan melding te maken tijdens onderhavige procedure. De door artikel 1:135 lid 3 BW verlangde opzet staat vast, aldus het gerechtshof. Aan de stelling van de man dat de verrekening nog niet heeft plaatsgevonden zodat niet aan de voorwaarde van artikel 1:135 lid 3 BW is voldaan, gaat het gerechtshof voorbij nu de rechtbank bij de beroepen vonnissen de huwelijkse voorwaarden heeft afgewikkeld en verrekening dus heeft plaatsgevonden.¹⁰¹

Hoge Raad 4 december 2015

De man heeft tegen bovengenoemde uitspraken van het gerechtshof 's-Hertogenbosch beroep in cassatie in gesteld. De man stelt dat de sanctie van artikel 1:135 lid 3 BW buiten toepassing dient te blijven indien tijdens de procedure waarin de verrekening wordt vastgesteld, verzwegen vermogen alsnog in de verrekening wordt betrokken, waarbij onder 'procedure' ook de appelprocedure behoort te worden begrepen.

De Hoge Raad is het hier niet mee eens en verwijst voor zijn oordeel naar de memorie van toelichting bij artikel 1:135 lid 3 BW en overweegt dat de bepaling, evenals het bepaalde in artikel 3:194 lid 2 BW, blijkens de toelichting ertoe strekt het opzettelijk verzwijgen, zoek maken of verborgen houden van vermogensbestanddelen ten nadele van de andere echtgenoot, respectievelijk deelgenoot, door het stellen van een sanctie te ontmoedigen. De bepalingen bevorderen dat echtgenoten en deelgenoten elkaar de informatie verschaffen die noodzakelijk is om te bereiken dat ieder van hen ontvangt waar hij uit hoofde van de verrekening, respectievelijk verdeling aanspraak heeft.

De Hoge Raad overweegt dat eerst een beroep op de sanctie kan worden gedaan nadat verrekening heeft plaatsgevonden. De verrekening vindt plaats doordat de echtgenoten vaststellen welke verplichtingen resulteren uit het door hen in het verrekentijdvak verkregen inkomen en vermogen, of doordat de rechter die vaststelling doet. In het laatste geval ontstaan de door de verrekening in het leven geroepen verplichtingen door en op het moment van de

---

¹⁰¹ Gerechtshof 's-Hertogenbosch 10 juni 2014, ECLI:NL:GHSHE:2014:1728.

uitspraak. Daarbij is niet vereist dat deze uitspraak in kracht van gewijsde is gegaan. Hieruit vloeit volgens de Hoge Raad voort dat, indien een van de echtgenoten na de uitspraak waarbij de verrekening is vastgesteld, ontdekt dat de ander een goed dat tot het te verrekenen vermogen behoort opzettelijk heeft verwegen, zoek gemaakt of verborgen gehouden, eerstgenoemde zich in een eventuele appelprocedure op de sanctie van artikel 1:135 lid 3 BW kan beroepen en de daaruit voortvloeiende vordering in die procedure kan instellen. Een andere opvatting zou tot het onwenselijke resultaat leiden dat gedurende de procedure in eerste aanleg de met de sanctie beoogde prikkel ontbreekt. De Hoge Raad verwerpt het beroep van de man.¹⁰²

Blijkens de besproken uitspraken vindt artikel 1:135 lid 3 BW volgens de rechtbanken, gerechtshoven en de Hoge Raad slechts toepassing indien daadwerkelijk verrekening heeft plaatsgevonden.

---

¹⁰² Hoge Raad 4 december 2015, ECLI:NL:HR:2015:3475, *NJ* 2016/15, *NJB* 2015/2236, *RvdW* 2016/45, *JPF* 2016/1, *RFR* 2016/30. Zie ook de conclusie van de procureur-generaal: Parket bij de Hoge Raad 2 oktober 2015, ECLI:NL:PHR:2015:2045.

6. Wenselijkheidsmaatstaf

Uiteraard zijn het doel en de strekking van artikel 3:194 lid 2 BW alsmede de opvattingen in de literatuur ten aanzien van het artikel van belang bij de beoordeling of de manier waarop rechters artikel 3:194 lid 2 BW toepassen wenselijk is. Daarnaast wil ik bij deze beoordeling gebruik maken van een drietal criteria, te weten: rechtszekerheid, rechtvaardigheid en redelijkheid en billijkheid.

Rechtszekerheid speelt naar mijn mening een rol bij de toepassing van artikel 3:194 lid 2 BW. Indien rechters artikel 3:194 lid 2 BW in de ene situatie wel van toepassing achten en in de andere situatie niet en daarbij geen eenduidige lijn hanteren, is het voor deelgenoten niet mogelijk om daarop te anticiperen. Evenmin is het voor hen mogelijk om te weten of de sanctie van artikel 3:194 lid 2 BW toepassing vindt. Met rechtszekerheid bedoel ik dan ook de transparantie, voorspelbaarheid en berekenbaarheid van de toepassing van het recht door rechters voor deze deelgenoten.¹⁰³

Rechtvaardigheid is een beginsel uit de ethiek. Verschillende filosofen hebben zich bezig gehouden met de betekenis van dit begrip. Het begrip kent geen eenduidige definitie en daarom zal ik ook niet uitgaan van een specifieke definitie van dit begrip. In de context van mijn onderzoeksvraag kan ik mij het meest vinden in de omschrijving van rechtvaardigheid van Aristoteles. In het algemeen omschrijft hij rechtvaardig als de eerlijke en degene die de wet onderhoudt en onrechtvaardig als de wetsovertreder, de hebzuchtige en de oneerlijke.¹⁰⁴ Meer in het bijzonder omschrijft Aristoteles de vereffende rechtvaardigheid als het corrigeren van een onterechte vermogensuitwisseling. Onrecht dient de rechter te vereffenen door het opleggen van een straf, waardoor hij de dader het voordeel ontnemt.¹⁰⁵ Aan de hand van het begrip rechtvaardigheid wordt dus gepoogd te beoordelen wat als eerlijk kan worden beschouwd. Rechtvaardigheid speelt daarom naar mijn mening een rol bij de toepassing van artikel 3:194 lid 2 BW. Deelgenoten dienen eerlijk tegen elkaar te zijn en indien zij dit niet zijn, dient dit gecorrigeerd te worden door het opleggen van een sanctie.

Artikel 3:166 lid 3 BW bepaalt dat op de rechtsbetrekkingen tussen de deelgenoten artikel 6:2 BW van overeenkomstige toepassing is. In artikel 6:2 lid 1 BW is de redelijkheid en

---

¹⁰³ Poppelier 1997, nr. 160.

¹⁰⁴ Aristoteles, p. 118.

¹⁰⁵ Aristoteles, p. 127.

billijkheid opgenomen. Op grond van artikel 3:166 lid 3 BW dienen de deelgenoten zich jegens elkaar te gedragen overeenkomstig de eisen van redelijkheid en billijkheid. Artikel 3:12 BW bepaalt dat bij de vaststelling van wat redelijkheid en billijkheid eisen, rekening moet worden gehouden met algemeen erkende rechtsbeginselen, met de in Nederland levende rechtsovertuigingen en met de maatschappelijke en persoonlijke belangen, die bij het gegeven geval zijn betrokken.

In de jurisprudentie met betrekking tot huwelijksgemeenschappen alsmede nalatenschappen wordt op verschillende wijze betekenis gegeven aan de redelijkheid en billijkheid.¹⁰⁶ Wat in de gegeven situatie als redelijk en billijk kan worden beschouwd, is afhankelijk van alle omstandigheden van het geval. De invulling van het begrip is derhalve casuïstisch en afhankelijk van de beoordelingsruimte van de rechter.¹⁰⁷

Volgens Meijer brengt de redelijkheid en billijkheid een recht op informatie mee na de ontbinding van de gemeenschap.¹⁰⁸ Bovendien wordt na de ontbinding van de gemeenschap een versterkte eis van redelijkheid en billijkheid tussen de deelgenoten aangenomen op basis van het arrest van de Hoge Raad van 16 januari 1981.¹⁰⁹ Temeer nu de deelgenoten in de door mij geanalyseerde gemeenschappen echtgenoten en – over het algemeen – familieleden zijn, is die onderlinge verhouding die wordt beheerst door de redelijkheid en billijkheid zo van belang.¹¹⁰

---

¹⁰⁶ Bijvoorbeeld: Gerechtshof Amsterdam 26 juli 2011, ECLI:NL:GHAMS:2011:BS8971, *JPF* 2012/2 en Rechtbank Haarlem 16 december 2009, ECLI:NL:RBHAA:2009:BK7178.

¹⁰⁷ Asser/Hartkamp & Sieburgh 6-III 2014/391-435.

¹⁰⁸ Meijer 2009, nr. 77.

¹⁰⁹ Hoge Raad 16 januari 1981, *NJ* 1981, 312 m.nt. E.A.A. Luijten (*Katwijkse boedelscheiding*) en Reinhartz, in: *Groene Serie Personen- en familierecht*, aant. 3 bij art. 1:99 BW. Zie ook: Van Mourik & Schols 2016, nr. 14.

¹¹⁰ Zie ook: Van Mourik & Schols 2016, nr. 60.

7. Is het peilmoment dat rechters blijkens hoofdstuk 4 hanteren wenselijk?

Uit hoofdstuk 4 blijkt dat rechters artikel 3:194 lid 2 BW op verschillende manieren toepassen. Enige vorm van duidelijkheid omtrent de toepassing van dit artikel zou dan ook gewenst zijn. Uit het oogpunt van rechtszekerheid begrijp ik daarom ook het standpunt van de rechtbank Amsterdam in haar uitspraak van 16 september 2015 dat voor een geslaagd beroep op artikel 3:194 lid 2 BW noodzakelijk is dat een duidelijk te markeren moment is gepasseerd, zoals het moment van het opmaken van de boedelbeschrijving of het moment van verdeling. Er moet volgens de rechtbank sprake zijn van een moment waarop niet meer tot inkeer kan worden gekomen zonder dat het aandeel in het betreffende goed wordt verbeurd. In dat geval is het voor deelgenoten duidelijk in welke situaties zij niet meer ongestraft tot inkeer kunnen komen. Zo komen de deelgenoten niet voor verrassingen te staan en is het voor hen voorspelbaar wanneer de sanctie op hen van toepassing zal zijn.

Uit de uitspraak van de Hoge Raad van 4 december 2015 lijkt door de rechtbank Amsterdam in haar uitspraak van 24 februari 2016 echter de conclusie te worden getrokken dat de sanctie van artikel 3:194 lid 2 BW alleen van toepassing kan zijn indien verdeling van de gemeenschap heeft plaatsgevonden. Ik vraag mij af of dit de juiste conclusie is nu dit in tegenstelling tot artikel 1:135 lid 3 BW ten aanzien van artikel 3:194 lid 2 BW niet expliciet door de Hoge Raad is bepaald. Voor deze conclusie bestaat naar mijn mening evenmin aanleiding indien men acht slaat op de conclusie van de procureur-generaal bij deze uitspraak.

Deze gedachtegang sluit evenmin aan bij de heersende opvattingen in de literatuur die blijkens hoofdstuk 3 als volgt kunnen worden samengevat. Enkele auteurs achten artikel 3:194 lid 2 BW van toepassing vóór de verdeling heeft plaatsgevonden en enkele auteurs achten artikel 3:194 lid 2 BW van toepassing indien de verdeling reeds heeft plaatsgevonden. Het artikel is volgens enkele auteurs eveneens van toepassing indien een boedelbeschrijving is opgemaakt, maar ook indien geen boedelbeschrijving is opgemaakt.

Ik kan mij daarom meer vinden in de uitspraak van de rechtbank Oost-Brabant van 28 oktober 2015 waarin artikel 3:194 lid 2 BW van toepassing wordt geacht ongeacht het feit dat nog geen verdeling van de gemeenschap heeft plaatsgevonden. Indien artikel 3:194 lid 2 BW slechts van toepassing zou zijn indien de gemeenschap is verdeeld, leidt dit tot de schrijnende

situatie dat een deelgenoot die opzettelijk goederen verzwijgt, zoek maakt of verborgen houdt terwijl wel of geen boedelbeschrijving is opgemaakt en de gemeenschap nog niet is verdeeld, vrij uit gaat en de sanctie geen toepassing vindt. Dit acht ik gelet op de rechtvaardigheid niet wenselijk. De betreffende deelgenoot heeft in dat geval opzettelijk goederen verzwegen, zoek gemaakt of verborgen gehouden en daar moet een sanctie op staan.

Gelet op de redelijkheid en billijkheid die de verhouding tussen de deelgenoten beheerst, acht ik het evenmin wenselijk dat artikel 3:194 lid 2 BW slechts toepassing vindt indien verdeling heeft plaatsgevonden. Deelgenoten in een gemeenschap (echtgenoten of veelal familieleden), dienen elkaar altijd, ongeacht of verdeling heeft plaatsgevonden, informatie te verschaffen. Indien artikel 3:194 lid 2 BW slechts toegepast wordt zodra verdeling heeft plaatsgevonden, wordt op geen enkele wijze aangesloten bij het doel en de strekking van artikel 3:194 lid 2 BW. Er wordt zelfs compleet voorbij gegaan aan de ratio van het artikel dat een zware sanctie op zijn plaats is bij een ernstige doch gemakkelijke vorm van bedrog. De handelende deelgenoot wordt immers slechts gestraft indien verdeling heeft plaatsgevonden. In alle andere situaties wordt de handelende deelgenoot in het geheel niet gestraft, terwijl voor toepassing van artikel 3:194 lid 2 BW in de parlementaire geschiedenis niet de eis wordt gesteld dat verdeling reeds heeft plaatsgevonden.

Bovendien roept artikel 3:194 lid 2 BW blijkens de parlementaire geschiedenis een inlichtingenplicht in het leven tussen de deelgenoten. Dit heeft tot gevolg dat een deelgenoot ertoe gehouden is om openheid van zaken te geven tegenover zijn of haar mede-deelgenoten. Een deelgenoot dient van meet af aan eerlijkheid te betrachten, onafhankelijk de situatie of er verdeling heeft plaatsgevonden of een boedelbeschrijving is opgemaakt. Dit sluit wederom aan bij de redelijkheid en billijkheid die de verhoudingen tussen de deelgenoten beheerst.

Een andere opvatting zou ertoe leiden dat artikel 3:194 lid 2 BW een dode letter is in de situatie waarin de gemeenschap nog niet (geheel) is verdeeld, geen boedelbeschrijving is opgemaakt of wel een boedelbeschrijving is opgemaakt maar de gemeenschap nog niet is verdeeld. Een deelgenoot kan in dat geval ongestraft goederen verzwijgen, zoek maken of verborgen houden tot aan het moment dat daadwerkelijk verdeling heeft plaatsgevonden. Indien voor de verdeling blijkt dat er nog een tot de gemeenschap behorend goed verdeeld dient te worden en de handelende deelgenoot voor de verdeling alsnog melding maakt van dit goed, dan ontspringt de deelgenoot de dans terwijl de deelgenoot dit betreffende goed in

eerste instantie wel opzettelijk heeft verzwegen. Zou de handelde deelgenoot geen melding hebben gemaakt van dit goed voor de verdeling heeft plaatsgevonden, dan gaat de handelende deelgenoot vrij uit en verkort de deelgenoot de rechten van de andere deelgenoten.

Gelet op het bovenstaande kan ik mij dan ook volledig vinden in de in hoofdstuk 3 besproken uitspraken van het gerechtshof 's-Hertogenbosch en het gerechtshof Den Haag waarin – kort samengevat – wordt bepaald dat het tot inkeer komen de sanctie van artikel 3:194 lid 2 BW niet doet vervallen en dat het erom gaat dat de handelende deelgenoot op enig moment heeft geprobeerd de rechten van een de andere deelgenoten te verkorten.

Deze ruime toepassing van artikel 3:194 lid 2 BW sluit geheel aan bij het doel en de strekking van artikel 3:194 lid 2 BW. Het sluit ook aan bij een groot deel van de heersende opvattingen in de literatuur dat artikel 3:194 lid 2 BW niet slechts van toepassing is indien verdeling van de gemeenschap heeft plaatsgevonden of een boedelbeschrijving is opgemaakt. Aangezien artikel 3:194 lid 2 BW, in tegenstelling tot artikel 1:135 lid 3 BW, niet expliciet de eis stelt dat daadwerkelijk verdeling heeft plaatsgevonden, is voor deze ruimere toepassing grammaticaal gezien ook ruimte. Juist omdat artikel 3:194 lid 2 BW niet expliciet de eis stelt dat verdeling plaats moet hebben gevonden, lijkt er wat mij betreft weinig steun te zijn voor de uitspraak van de rechtbank Amsterdam van 24 februari 2016.

De door mij voorgestane ruime toepassing van artikel 3:194 lid 2 BW is, ondanks de verstrekkende gevolgen die de sanctie van artikel 3:194 lid 2 BW heeft, niet erg ingrijpend. Uit hoofdstuk 4 blijkt dat men in veel gevallen niet eens toekomt aan toepassing van artikel 3:194 lid 2 BW omdat een beroep op artikel 3:194 lid 2 BW vaak afstuit op het niet kunnen bewijzen van een verzwegen, zoek gemaakt of verborgen gehouden goed, dan wel de vereiste opzet. De door mij voorgestane ruime toepassing van artikel 3:194 lid 2 BW heeft daarom geen rigoureuze gevolgen. Uiteraard kan met Snijders betoogd worden dat deze ruime toepassing een rem op de eerlijkheid achteraf tot gevolg heeft. Hier kan ik mij een voorstelling van maken, maar ik vind het des te belangrijker dat deze ruime toepassing van artikel 3:194 lid 2 BW er juist toe kan leiden dat de deelgenoten zich bewuster zullen zijn van de inlichtingenplicht die het artikel in het leven roept alsmede de redelijkheid en billijkheid die de verhouding tussen de deelgenoten beheerst. Eerlijkheid vooraf is wat het artikel beoogt en niet eerlijkheid achteraf. Een deelgenoot dient van meet af aan eerlijk te zijn. Doet de

deelgenoot dit niet, dan is het verbeuren van zijn of haar aandeel als correctie van dit onrecht niet meer dan rechtvaardig.

Uit paragraaf 4.3 blijkt dat rechters niet altijd een specifiek peilmoment hanteren, laat staan dat rechters hetzelfde peilmoment hanteren. Mede daarom zou ik willen betogen dat afgestapt dient te worden van het hanteren van een specifiek peilmoment. Een deelgenoot weet in dat geval dat zodra hij of zij eenmaal niet eerlijk is en opzettelijk goederen verzwijgt, zoek maakt of verborgen houdt en de andere deelgenoot dit met succes kan bewijzen, de deelgenoot zijn of haar aandeel heeft verbeurd. Dit hoeft dan niet afhankelijk te zijn van het passeren van een duidelijk te markeren moment en later tot inkeer komen maakt dit niet anders. Juist omdat de deelgenoot in dat geval direct weet waar hij of zij aan toe is, komt deze ruime toepassing van artikel 3:194 lid 2 BW ook ten goede aan de rechtszekerheid.

Ik merk wel op dat artikel 3:194 lid 2 BW niet van toepassing is in de situatie waarin de deelgenoten in het geheel nog niet bezig zijn met de afwikkeling van de gemeenschap. Indien de deelgenoten ervoor kiezen om enige tijd in onverdeeldheid te leven en bijvoorbeeld als (ex-)echtgenoten gescheiden van elkaar leven en in die fase geen melding maken van een goed, dan kan niet gezegd worden dat zij dan al hun aandeel in dat goed hebben verbeurd. Voor de toepassing van artikel 3:194 lid 2 BW dient dus wel sprake te zijn van een situatie waarin de deelgenoten in onderhandeling zijn over de verdeling van de gemeenschap. Indien de deelgenoten, zoals in de uitspraak van de rechtbank Amsterdam van 16 september 2015 al volop in gesprek zijn over de verdeling van de gemeenschap, maar de gemeenschap nog niet is verdeeld en er is in die situatie sprake van opzettelijke verzwijging, zoek maken of verborgen houden, dan dient de sanctie van artikel 3:194 lid 2 BW wel van toepassing te zijn.

Geconcludeerd kan worden dat het door rechters gehanteerde peilmoment om te beoordelen of sprake is van een verzwegen, zoek gemaakt of verborgen gehouden goed in de zin van artikel 3:194 lid 2 BW niet wenselijk is.

Bronvermelding

Boeken

Aristoteles 1954

Aristoteles (vert. L.R.W. Thuijs), *Ethica Nicomachea*, Antwerpen: De Nederlandsche Boekhandel 1954.

Asser/De Boer 2010

Asser/De Boer 1* 2010/505.

Asser/Perrick 2013

Asser/Perrick 4 2013/492.

Asser/Hartkamp & Sieburgh 2014

Asser/Hartkamp & Sieburgh 6-III 2014/391-435.

Asser/Perrick 2015

Asser/Perrick 3-V 2015/10.

Asser/Perrick 3-V 2015/161.

Breederveld 2008

B. Breederveld, *De huwelijksgemeenschap bij echtscheiding* (diss. VU), Den Haag: Boom Juridische Uitgevers 2008.

Klaassen, Eggens, Luijten & Meijer 2005

E.E.A. Luijten & W.R. Meijer, *Huwelijksgoederen- en erfrecht. Eerste gedeelte: huwelijksgoederenrecht*, Deventer: Kluwer 2005.

Klaassen, Eggens, Luijten & Meijer 2008

E.A.A. Luijten & W.R. Meijer, *Huwelijksgoederenrecht- en erfrecht. Tweede gedeelte: erfrecht*, Deventer: Kluwer 2008.

Meijers 1954

E.M. Meijers, *Verzamelde privaatrechtelijke opstellen*, Universitaire Pers Leiden: 1954.

Meijer 2009

W.R. Meijer, *De afwikkeling van een huwelijksgemeenschap*, Den Haag: Sdu Uitgevers 2009.

Van Mourik & Verstappen 2014

M.J.A. van Mourik & L.C.A. Verstappen, *Handboek voor het Nederlands vermogensrecht bij echtscheiding (studenteneditie)*, Deventer: Kluwer 2014.

Van Mourik & Schols 2016

M.J.A van Mourik & F.W.J.M. Schols, *Gemeenschap (Mon. Nieuw BW B9)*, Deventer: Kluwer 2016.

Schoordijk 1983

H.C.F. Schoordijk, *Mede-eigendom, gemeenschap, rechtspersoonlijkheid*, Zwolle: Tjeenk Willink 1983.

Snijders 2000

W. Snijders, *Verleden en toekomst van art. 3:194 lid 2*, in: *Yin-Yang*, Van Mourik-bundel, Deventer: Kluwer 2000, p. 359-367.

Pitlo/Van der Burght e.a. 2002

G.R. van der Burght & J.E. Doek, *Personen- en familierecht. Pitlo: deel 1*, Deventer: Kluwer 2002.

Pitlo/Van der Burght e.a. 2004

G.R. van der Burght & E.W.J. Ebben, *Erfrecht*, in: *Het Nederlands burgerlijk recht. Pitlo: deel 5*, Deventer: Kluwer 2004.

Poppelier 1997

P. Poppelier, *Rechtszekerheid als beginsel voor behoorlijke regelgeving*, Antwerpen: Intersentia 1997.

Van Zeben, Du Pon & Olthof 1981

C.J. van Zeben, J.W. Du Pon & M.M. Olthof, *Parlementaire geschiedenis van het nieuwe burgerlijk wetboek, Boek 3*, Deventer: Kluwer 1981, p. 629-630.

Van Zeben, Reehuis & Slob 1990

C.J. van Zeben, W.H.M. Reehuis & E.E. Slob, *Parlementaire geschiedenis van het nieuwe burgerlijk wetboek, Boek 3 (Inv. Boeken 3, 5 en 6)*, Deventer: Kluwer 1990, p. 1307 e.v.

Tijdschriftartikelen

***EstateTip* 2015/37**

‘Het waarheidsserum van art. 3:194 lid 2 BW werkt niet voor iedere erfrechtelijke patiënt’, *EstateTip* 2015/37.

Van Elzakker & Van Gompel, *KWEP* 2011/35

D. van Elzakker & P.J.T. van Gompel, ‘Verzwegen boedelbestanddelen: sancties en het belang van de boedelbeschrijving’, *KWEP* 2011/35.

Kolkman, *FTV* 2011/7-8

W.D. Kolkman, ‘Straffen in het burgerlijk recht’, *FTV* 2011/7-8, 29.

Meijers, *WPNR* 1929.

E.M. Meijers, *WPNR* 1929/3126-3128.

Perrick, *WPNR* 2012/6935

S. Perrick, ‘Analogische toepassing van bepalingen betreffende de gemeenschap op de vaststelling van de geldvordering in het kader van de wettelijke verdeling van de nalatenschap’, *WPNR* 2012/6935.

Reinhartz, *TE* 2010/6.

B.E. Reinhartz, ‘Verduisteren en verzwijgen: hoe ver reikt de toepassing van art. 3:194 lid 2 BW?’, *TE* 2010/6.

Wakker, *EB* 2009/66.

A. Wakker, ‘Wanneer slaagt een beroep op art. 3:194 lid 2 BW?’, *EB* 2009/66.

Kamerstukken

Kamerstukken II 2000/01, 27 554, 3, p. 13.

Kamerstukken II 1985/86, 17 496, 15, p. 11.

Elektronische bronnen

Van Duin, Stoeldraijer & Garssen 2013

C. van Duin, L. Stoeldraijer & J. Garssen, *Bevolkingstrends 2013, Huishoudensprognose 2013-2060: sterke toename oudere alleenstaanden*, CBS Den Haag/Heerlen 2013, p. 16.

Jurisprudentie

Hoge Raad

- Hoge Raad 4 december 2015, ECLI:NL:HR:2015:3475, *NJ* 2016/15, *NJB* 2015/2236, *RvdW* 2016/45, *JPF* 2016/1, *RFR* 2016/30.
- Parket bij de Hoge Raad 2 oktober 2015, ECLI:NL:PHR:2015:2045.
- Hoge Raad 27 maart 2015, ECLI:NL:HR:2015:762, *NJ* 2015/334 m.nt. S. Perrick (gaat om de annotatie).
- Hoge Raad 7 april 1995, *NJ* 1996, 499 m.nt. W.M. Kleijn (*Vernietiging van een blinde verdeling*).
- Hoge Raad 16 januari 1981, *NJ* 1981, 312 m.nt. E.A.A. Luijten (*Katwijkse boedelscheiding*).

Gerechtshof

- Gerechtshof 's-Hertogenbosch 5 april 2016, ECLI:NL:GHSHE:2016:1301.
- Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 1 maart 2016, ECLI:NL:GHARL:2016:1544.
- Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 1 oktober 2015, ECLI:NL:GHARL:2015:7374.
- Gerechtshof Den Haag 14 juli 2015, ECLI:NL:GHDHA:2015:2195, *TE* 2015/05.
- Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 21 mei 2015, ECLI:NL:GHARL:2015:4240, *JPF* 2015/100, *RN* 2015/77.
- Gerechtshof Den Haag 29 januari 2014, ECLI:NL:GHDHA:2014:2261, *FJR* 2015/23.5.
- Gerechtshof Den Haag 12 november 2014, ECLI:NL:GHDHA:2014:3736, *EB* 2015/16, *JPF* 2015/103.
- Gerechtshof 's-Hertogenbosch 10 juni 2014, ECLI:NL:GHSHE:2014:1728.

- Gerechtshof Den Haag 28 mei 2014, ECLI:NL:GHDHA:2014:2747.
- Gerechtshof Den Haag 29 april 2014, ECLI:NL:GHDHA:2014:1867.
- Gerechtshof 's-Hertogenbosch 4 februari 2014, ECLI:NL:GHSHE:2014:215.
- Gerechtshof Amsterdam 9 juli 2013, ECLI:NL:GHAMS:2013:1968.
- Gerechtshof Den Haag 28 mei 2013, ECLI:NL:GHDHA:2013:CA4012.
- Gerechtshof 's-Gravenhage 5 december 2012, ECLI:NL:GHSGR:2012:BZ6943.
- Gerechtshof 's-Gravenhage 27 november 2012, ECLI:NL:GHSGR:2012:BY9821, *NFX* 2013/45.
- Gerechtshof 's-Hertogenbosch 13 november 2012, ECLI:NL:GHSHE:2012:BY3854.
- Gerechtshof 's-Gravenhage 12 september 2012, ECLI:NL:GHSGR:2012:BZ6685.
- Gerechtshof Amsterdam 5 juni 2012, ECLI:NL:GHAMS:2012:BW7896, *NJF* 2012/325.
- Gerechtshof 's-Gravenhage 10 april 2012, ECLI:NL:GHSGR:2012:BW3595.
- Gerechtshof Amsterdam 26 juli 2011, ECLI:NL:GHAMS:2011:BS8971, *JPF* 2012/2.
- Gerechtshof 's-Hertogenbosch 26 april 2011, ECLI:NL:GHSHE:2011:BS3590, *REP* 2011/5.
- Gerechtshof Arnhem 31 augustus 2010, ECLI:NL:GHARN:2010:BN9598, *RN* 2010/07, *JBN* 2011/45, *RFR* 2010/138, *JBN* 2011/45, *TE* 2010/06.
- Gerechtshof Den Bosch 24 maart 2009, ECLI:NL:GHSHE:2009:BH8197, *JPF* 2009/90, *RFR* 2009/75.
- Gerechtshof Amsterdam 2 september 2008, ECLI:NL:GHAMS:2008:BG3585, *JPF* 2009/87 m.nt. B.E. Reinhartz.
- Gerechtshof 's-Gravenhage 20 juni 2007, ECLI:NL:GHSGR:2007:BA8235.
- Gerechtshof Amsterdam 8 maart 2007, ECLI:NL:GHAMS:2007:BA4043.
- Gerechtshof 's-Hertogenbosch 23 mei 2006, ECLI:NL:GHSHE:2006:AZ0868.
- Gerechtshof 's-Hertogenbosch 21 maart 2006, ECLI:NL:GHSHE:2006:AY9095.
- Gerechtshof Amsterdam 9 september 2004, ECLI:NL:GHAMS:2004:AS3960, *RFR* 2005/50.

Rechtbank

- Rechtbank Amsterdam 24 februari 2016, ECLI:NL:RBAMS:2016:1018.
- Rechtbank Noord-Nederland 24 februari 2016, ECLI:NL:RBNNE:2016:879.
- Rechtbank Noord-Nederland 3 februari 2016, ECLI:NL:RBNNE:2016:397.

- Rechtbank Oost-Brabant 28 oktober 2015, ECLI:NL:RBOBR:2015:6226, *NJF* 2015/514, *RN* 2016/6.
- Rechtbank Amsterdam 28 oktober 2015, ECLI:NL:RBAMS:2015:7413, *TE* 2016/01.
- Rechtbank Amsterdam 16 september 2015, ECLI:NL:RBAMS:2015:6128, *TE* 2016/01, *EstateTip* 2015/37.
- Rechtbank Rotterdam 8 april 2015, ECLI:NL:RBROT:2015:2465.
- Rechtbank Amsterdam 18 februari 2015, ECLI:NL:RBAMS:2015:774, *FJR* 2015/30.9.
- Rechtbank Overijssel 10 september 2014, ECLI:NL:RBOVE:2014:4880.
- Rechtbank Overijssel 2 oktober 2013, ECLI:NL:RBOVE:2013:2628.
- Rechtbank Midden-Nederland 13 maart 2013, ECLI:NL:RBMNE:2013:BZ5045.
- Rechtbank Haarlem 16 november 2011, ECLI:NL:RBHAA:2011:BV2110.
- Rechtbank Utrecht 15 december 2010, ECLI:NL:RBUTR:2010:BO7388, *RN* 2011/41.
- Rechtbank Amsterdam 15 december 2010, ECLI:NL:RBAMS:2010:BP5496, *RN* 2011/51, *EstateTip* 2015/37.
- Rechtbank Haarlem 16 december 2009, ECLI:NL:RBHAA:2009:BK7178.
- Rechtbank Amsterdam 24 oktober 2007, ECLI:NL:RBAMS:2007:BB7163, *RN* 2008/14.
- Rechtbank Haarlem 22 mei 2007, ECLI:NL:RBHAA:2007:BA5466, *JIN* 2007/293, *RFR* 2007/104, *JPF* 2007/92.
- Rechtbank Breda 17 maart 2004, ECLI:NL:RBBRE:2004:AO7724.